

Samppa Toivonen
LAPSET, VANHEMMAT JA INTERNET

Opinnäytetyö
KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma
Syyskuu 2009

Opinnäytetyön tiivistelmä

Yksikkö Tekniikka ja liiketalous, Kokkola	Päivämäärä 26.9.2009	Tekijä Samppa Toivonen
Koulutusohjelma Tietojenkäsittely		
Opinnäytetyön nimi Lapset, vanhemmat ja Internet		
Työn ohjaaja DI Kauko Kolehmainen		Sivut 50 + liitteet (3)
Työn tarkastaja DI Kauko Kolehmainen		
<p>Työn pääasiallinen tarkoitus oli selvittää, miten lapset ja heidän vanhempansa suhtautuvat Internetiin. Työ jakaantuu kahteen eri osioon. Teoriaosuuden päätehtävänä on antaa kokonaiskuva nykyajan nuorten ja lasten roolista Internetin käyttäjinä ja siitä, minkälaisia haasteita heidän vanhempansa kohtaavat Internetin osalta kasvatuksessa.</p> <p>Teoriaosuuden jatkoksi työssä on tehty tutkimus paikallisten alakouluikäisten oppilaiden ja heidän vanhempiensa Internetin käytöstä. Oppilaat olivat vuosiluokilta 4–6. Työn kaksi viimeistä lukua käsittelevät kyselytutkimuksen löytöjä, ja kyselyiden tuloksia on verrattu muihin samankaltaisiin kyselytutkimuksiin. Työn viimeisessä luvussa tehdään johtopäätökset kyselyiden tuloksista. Työn lopussa on liitteenä kyselyihin käytetyt tutkimuslomakkeet ja loput kuviot, jotka eivät ole tekstissä.</p> <p>Työssä on sovellettu aikaisempia tutkimuksia ja kirjallisuutta Internetin osasta lasten ja heidän vanhempiensa elämässä. Teoriaosuudessa ja tutkimuksissa on keskitytty samanikäisiin lapsiin, jotka olivat kyselyssä mukana. Tärkeimmät aikaisemmat tutkimukset olivat Lapsen ääni -kysely vuodelta 2009 sekä Euroopan komission vuonna 2008 teettämä kysely, jossa lasten ja nuorten Internetin käyttöä tutkittiin vanhempien näkökulmasta.</p>		
Avainsanat Internet, lapset, vanhemmat		

Thesis Abstract

Department Technology and Business, Kokkola	Date 26.9.2009	Author Samppa Toivonen
Degree Programme Degree Programme for Business Information Technology		
Name of Thesis Children, parents and Internet		
Instructor Kauko Kolehmainen MSc		Pages 50 + Appendices (3)
Supervisor Kauko Kolehmainen MSc		
<p>The main aim for this thesis was to research how elementary school children and their parents view the Internet. Thesis consists of two parts. The Theoretical part's main focus is to give a general view about children's role as Internet users and what kind of challenges their parents might have at it.</p> <p>The second part of thesis is a questionnaire, which was made among children who are in elementary school, and their parents. Students were from classes 4 to 6. The last two chapters consist of the results of the questionnaire, and how they relate to other similar surveys. In the last chapter are the main findings from the survey. Charts that are not in the text can be found in the attachments.</p> <p>Literature and former surveys were used to gather information about Internet, and how it affects children's and their parents' lives. In the theoretical part, the focus was to relate it to children of the same age as in the questionnaire. The most important surveys that were used were Lapsen ääni -survey from 2009 and European commission's survey about Children's Internet use – from parents' point of view.</p>		
Key words Internet, children, parents		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKITTAVAN ILMIÖN TAUSTAA	3
3 NUORET JA INTERNET	5
3.1 Internet-sukupolvi	5
3.2 Internet-sukupolven ongelmia	6
3.3 Keneen puoleen lapset ja nuoret kääntyvät ongelmissaan	7
3.4 Vanhemmat Internet-sukupolven kasvattajina	9
3.5 Mistä opastusta vanhemmille	11
3.6 Milloin kannattaa huolestua	12
3.7 Tietoturva	12
4 KOULUT JA OPETUS	15
4.1 Minkälaiseen rooliin lapsia kasvatetaan?	16
4.2 Suomen tilanne	17
5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TULOKSET	21
5.1 Kyselylomakkeiden tarkoitus ja rakenne	21
5.2 Lasten vastauksia	23
5.3 Vanhempien vastauksia	38
6 YHTEENVETO	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	
Liite A1–A4 Vanhempien kyselylomake	
Liite B1–B3 Oppilaiden kyselylomake	
Liite C1–C5 Kuviot	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön idea lähti muotoutumaan siitä ajatuksesta, miten nuoret ja heidän vanhempansa käyttävät Internetiä ja minkälaisia ongelmia he kohtaavat sen käytössä. Työn tekijällä on tuttuja, joilla on kouluikäisiä lapsia, ja he usein kyselevät apua tietoteknisissä ongelmissa. Kysymykset ja ongelmien aiheet liittyvät usein käytännön ongelmiin, esimerkiksi: miten saan lapsilukot toimimaan koneessa? Miten teen omat profiilit lapsille? jne. Lisäksi paljon on tullut kysymyksiä siitä, uskalletaanko päästää lapsia Irc-galleriaan tai vaikkapa Habbo Hoteliin. Muita vakioaiheita ovat olleet tietoturva ja se, miten saada lapset tekemään jotain hyödyllistä Internetissä eli muutakin kuin vain pelaamaan.

Lasten mediankäyttö on ainainen vanhempien huolenaihe. Nykyajan lapset kasvavat erilaisessa ympäristössä kuin heidän vanhempansa. Internet tuli jäädäkseen ja on integroitunut lapsiperheiden elämään. 2000-luvun jälkeen vain ani harva lapsiperhe on ilman Internetiä. Muutos on ollut nopea ja voimakas. Internet vie ihmisten aikaa enemmän ja enemmän, mutta ei kai kaikki aika Internetin kanssa mene lapsilla hukkaan? Mitä he tekevät siellä, mikä heitä kiinnostaa Internetin käytössä ja kuinka paljon vanhemmat osallistuvat lastensa harrastuksiin netissä ja miten he kokevat lastensa Internetin käytön? Pyrin työssä aiheen teoreettiseen tarkasteluun tutkijoiden ja asiantuntijoiden kautta ja omalla pohdinnalla kustakin aiheesta. Lisäksi pyrin tuomaan vanhempien näkökulmaa asiasta esiin.

Työ koostuu kahdesta osa-alueesta: aiheen teoreettisesta kuvauksesta sekä tutkimusosiosta. Teoriaosuus koostuu pääasiassa aikaisempien tutkimusten havainnoista ja löydöistä. Se on teoreettinen pohja ja luotaus nykyajan lasten ja heidän vanhempiensa elämään tietoyhteiskunnassa, jossa Internet on isossa roolissa. Se toimii ikään kuin esiosana tutkimusosiolle, jossa on testattu teoriaosuutta käytännössä.

Tutkimusosio koostuu lapsille ja heidän vanhemmilleen suoritetusta kyselystä. Kyselyiden pääasiallinen tarkoitus oli selvittää, miten paljon lapset käyttävät Internetiä, mikä heitä siellä kiinnostaa sekä kuinka paljon heitä vanhempien toimesta ohjataan ja rajoitetaan. Vanhempien kyselyssä pyrittiin ensinnäkin saamaan yleistä kuvaa siitä, miten he suhtautuvat lastensa Internetin käyttöön, ja selvittämään, miten he kokevat lastensa Internetin käy-

tön, miten he valvovat näiden Internetin käyttöä ja rajoittavatko he lastensa aikaa Internetissä. Lisäksi selvitettiin, kuinka paljon vanhemmat osallistuvat lastensa harrastuksiin nettissä. Kysely suoritettiin oppilaille Ykspihlajan sekä Jokilaakson alakouluissa. Nuorimmat vastaajat olivat neljänneltä luokalta ja vanhimmat kuudennelta luokalta. Lisäksi samojen oppilaiden vanhemmat vastasivat heille erikseen tehtyyn kyselyyn.

2 TUTKITTAVAN ILMIÖN TAUSTAA

”Internet romahtaa ensi vuonna” (Ethernet-tekniikan keksinyt Robert Metcalfe kolumnissaan vuonna 1995).

Internet on maailman suurin tietoverkko. Lyhyesti selitettynä se on joukko tietokoneita toisiinsa kytkettyinä. Tietoverkot ovat kaksisuuntaisia. Verrattuna esimerkiksi televisioverkkoon tietoverkot keskustelevat toistensa kanssa. Kaksisuuntaisuuden ansiosta tietokoneet voivat myös jakaa dataa tai resursseja keskenään. Kun ihmiset puhuvat Internetistä, he puhuvat tavallisesti siitä, mitä he ovat siellä tehneet, kenet tavanneet, tai mitä löytäneet. Eräs seikka, joka myös on johtanut Internetin suosion kasvuun, on se, että Internet on poliittisesti, sosiaalisesti ja uskonnollisesti tasa-arvoinen. (Levine & Baroudi & Levine 2000, 34).

Tilastokeskuksen vuoden 2007 tutkimuksen mukaan 79 prosenttia suomalaisista käyttää Internetiä. Kouluikäisistä kaikki ovat verkossa. Internet ei ole kuitenkaan nuorten media vaan koko kansan väline. Verkon käyttö on muuttunut kymmenessä vuodessa enemmän viihteellisemmäksi. Nuorten suosimat palvelut ovat erityisesti chattailu, mesettäminen ja erilaiset mediat, joissa nuorilla on omat sivut ja joissa he voivat jakaa itsestään tietoa, esimerkiksi Irc-Galleriassa ja Habbo Hotelissa. Monet vanhemmista kuvittelevat, että lapset hallitsevat Internetin käytön suvereenisti, koska he viettävät siellä paljon aikaa. Koska vanhemmat eivät itse osaa kovinkaan tehokkaasti käyttää verkon eri palveluja, nuorten näppärä chattailu ja muu ajanvietto Internetissä näyttäytyy heille verkon käytön osaamisena (Haasio & Haasio 2008, 11–12).

Mediassa lasten ja nuorten Internetin ja muiden medioiden käytöstä puhutaan aika ajoin paljonkin. Eri medioissa keskustelu kiihtyy yleensä, kun jotain ikävää on tapahtunut (esimerkiksi viimeaikaiset kouluammunnat). Mediassa käydäänkin yleensä läpi normaalit ilmiöt eli viihdeväkivallan rooli nuorten ja lasten elämässä, Internetin vaarat ja haitalliset ilmiöt. Viime aikoina on myös alettu kiinnittää enemmän huomiota lasten ja nuorten medialukutaitojen kehittämiseen ja on alettu enemmän kuunnella heidän kantaansa asioista.

Tässä tutkimuksessa olleista lapsista monet käyttivät ii2:ta, joten on syytä tutustua tähän ja muihin samankaltaisiin palveluihin. Nuoret käyttävät ii2:ta kommunikointiin ja tutustuakseen toisiinsa. Ii2 on yksi Suomen suurimpia nuorisomedioita ja sen käyttäjistä suurin osa on 12–18-vuotiaita. Rekisteröityneitä käyttäjiä on yli 200 000 (Citypress Oy 2009). Se on suunnattu lähinnä teini-ikäisille, jotka voivat siellä jakaa kuviaan ja kommentoida muiden kuvia. Käyttäminen on hyvin yksinkertaista: käyttäjä luo oman tunnuksen ja lisää siihen kuvia. Henkilökohtaiset tiedot voi ja kannattaa määritellä salaisiksi. Käyttäjien pitää hyväksyä käytös- ja kuvasäännöt rekisteröitymisen yhteydessä, joka määrittelee, mitä palvelussa saa ja mitä ei saa tehdä. Käyttäjien välistä keskustelua ja toimintaa ii2:ssa valvotaan palvelun ylläpidon ja käyttäjien toimesta. Kaiken keskustelun valvomiseen ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia. Lapset voivat ilmoittaa kiusaamisista tai muista väärinkäytöksistä ylläpidolle, joka voi poistaa häiriköiden tunnuksia tai panna heitä käyttökieltoon.

Muita samankaltaisia palveluita on IRC-galleria, jossa käyttäjien keski-ikä on korkeampi, ja siellä on enemmän aikuisia. Kuvaboxi on myös vastaava palvelu, johon laitettuja kuvia eivät pääse kaikki kuitenkaan katsomaan, ainoastaan käyttäjän kutsumat henkilöt. IRC-galleria ja ii2.org toimivat yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa. IRC-galleriassa toimii myös kaksi galleriapoliisia. Nuorisorikosryhmän konstaapelit antavat opastusta, neuvontaa ja tukea poliisin toimintaan liittyvissä asioissa.

3 NUORET JA INTERNET

”Nykyajan lapset ovat digitaalisia alkuperäisasukkaita ja vanhemmat ovat digitaalisia maahanmuuttajia” (Mark Prensky kirjassaan *Don’t bother me mom – I’m learning*).

Internetin kasvu on ollut todella räjähdysmäinen, ja siihen, että se saavutti ”määräävän” aseman ihmisten keskuudessa niin viihteenä kuin työasioiden jokapäiväisessä hoidossa, meni oikeastaan vain muutama vuosi. Sähköposti syrjäytti tavallisen postin myös erittäin nopeasti, kun siitä vain saatiin mahdollisimman helppokäyttöinen. Tämä tekniikan kehitys ja nopea kasvaminen ovat sekä hyöty että haitta ajateltaessa vanhempia ja heidän lapsiaan. Oma lapsuusikä ja lasten lapsuusikä voi olla tyystin erilainen, ja kun puuttuu käytännön kokemusta voi tulla paljon ongelmia. Aikuisten mediamaailma on lisäksi ollut yksisuuntaista, eli aikuiset ovat olleet aina median vastaanottavana osapuolena, toisin kuin lapset, jotka nykyään osallistuvat itse aktiivisesti myös median tuottamiseen, eli he tavallaan ovat median suhteen kaksisuuntaisia.

3.1 Internet-sukupolvi

Arkikäytössä on yleistynyt natiivi-sana puhuttaessa nykyajan lapsista, jotka kasvavat ja ovat syntyneet Internetin ja muiden uusmedioiden keskellä. Eräissä lähteissä on tullut vastaan myös termi millenniaalit. Tätä tutkimusta tehdessä ollaan kanssakäymisessä ensimmäisen sukupolven Internetin käyttäjien kanssa. Nykyajan lapsille Internetin käyttäminen on luonnollista toimintaa, toisin kuin vanhemmille, jotka ovat joutuneet oppimaan aivan uuden ympäristön, jopa maailman, jossa käyttäytymismallit ovat erilaisia kuin ”todellisessa” elämässä. Internet on vieläkin tietynlainen anarkistinen ympäristö, missä kaikille eivät ole samat pelisäännöt. Kun vielä lainsäädäntö tulee armottomasti monta askelta jäljessä, se on erittäin herkkä alue monille kokemattomille.

Nuoret-sanaa käytetään usein synonyyminä uuden teknologian nopeasti omaksuvalle ryhmälle. Nuoriksi mielletty ikäryhmä on laajentumassa entisestään molempiin suuntiin. Uutisissa kerrotaan, kuinka yhä nuoremmat ovat riippuvaisia matkapuhelimistaan, kuinka In-

ternetin merkitys nousee ajankäyttötutkimuksissa ja miten pelaajayhteisöt muuttuvat yhä moninaisemmiksi niin iän kuin sukupuolenkin mukaan tarkasteltuna.

Tutkimukset osoittavat, että nopeimmin kasvava Internetin käyttäjäryhmä ovat alle kouluikäiset lapset (Microsoft 2009a). Aikaisemmat tutkimukset osoittavat lasten aloittavan Internetin käytön hyvin varhain, jopa viisivuotiaina. Aikaisemmissa tutkimuksissa myös mainitaan, että lapset harvoin pitävät Internetin käyttöä vaikeana ja se vain tapahtuu itsestään, eivätkä he monesti edes muistaneet, milloin ovat käyttäneet Internetiä ensimmäisen kerran. Tässä tutkimuksessa haasteltavat mainitsivat kyllä usein myös, että koulussa on opittu, mutta yleensä oppiminen tapahtuu kotona yksin tai valvotusti. Myös suurin osa on ollut kavereiden kanssa ensimmäistä kertaa oppimassa Internetin käyttöä. ”*Opin siinä samalla, kun isosisko käytti Internetiä*” (haastateltava, 12 v). ”*Koulussakin opetetaan, mutta eniten opin kotona ja kavereilta*” (haastateltava, 11 v).

Minkä takia lapset sitten oppivat Internetin käytön ensimmäiseksi kotona eivätkä esimerkiksi koulussa? Ilmiselviä vastauksia ovat tietenkin ne, että kotona yleensä on helpompi mahdollisuus käyttää Internetiä ja kavereilla voi käydä ”chattailemassa”. Kotona sisaret ja vanhemmat opastavat Internetin käytön alkuun, ja monesti sen jälkeen sitä ikään kuin opitaan itsestään. Kouluissa Internetin käyttö on yleensä hyvin rajattua ja sitä käytetään vain opetustarkoituksiin tehden tehtäviä jne. Lisäksi kouluissa Internetin käyttö on yleensä tarkasti valvottua, mikä sinänsä on suotavaa ja ymmärrettävää.

3.2 Internet-sukupolven ongelmia

Kasvatuskulttuurissamme on pidetty kunnia-asiana, että lapset itsenäistyvät mahdollisimman varhain. Keskilapsuuttaan elävä 7–12-vuotias ei kuitenkaan selviä arjen jokapäiväisistä tilanteista ilman vanhempien tukea ja ohjausta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) lasten ja nuorten puheluista 70 % tuli 7–13-vuotiailta lapsilta kello 14:n jälkeen, kun he ovat yksin kotona tai kavereiden kanssa. Pitkien yksinäisten iltapäivien aiheuttamat pelot ja turhaumat voivat vaikuttaa epäsuotuisasti lapsen kehitykseen. Päivystävään puhelimeen klo 14.00–16.00 soittivat eniten 11–13-vuotiaat. Lähinnä MLL:n raportissa on tultu siihen tulokseen, että tämän ikäiset lapset tarvitsevat aikuisten tukea erittäin paljon, vaikka

he näennäisesti vaikuttavat jo itsenäisiltä. Suurimmassa osassa puheluista ei ole niinkään kyse siitä, mistä puhutaan, vaan siitä, että lapset saavat olla vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008).

Tampereelta vuonna 2003 kerätyn tutkimuksen aineiston mukaan n. 75 % vanhemmista ei ollut kiinnostuneita peleistä, joita heidän lapsensa pelasivat. Vanhemmat vetosivat lähinnä ajan puutteeseen (Ermi & Heliö & Mäyrä 2004). Tutkimus ei anna kovin hyvää kuvaa suomalaisista vanhemmista. Myös Eriarvoinen lapsuus -projektissa tuli esiin lasten ja vanhempien välille muodostunut kuilu. Lapsi ei saa tarvitessaan tukea vanhemmiltaan, eikä vanhemmilta myöskään löydy tarvittavaa osaamista ja ymmärrystä lasten mediakulttuuria kohtaan. Eriarvoinen lapsuus – projektin aineistossa teknologia ei mitenkään itsestään selvästi näyttäyty riskitekijänä lapsuudelle. Projektin aineistossa suomalaisten lasten ongelmat liittyvät varsinkin huonontuviin sosiaalisiin suhteisiin. Suomalaiset lapset kertovat esimerkiksi tuen ja luottamuksen puutteesta 10–11 -ikävuoden jälkeen eivätkä enää puhu vanhempiensa kanssa elämänsä iloista ja suruista. (Oksanen 2004, 90).

Hoikkalan mukaan rajoja halutaan asettaa, mutta ei tiedetä miten ja miksi. Epäröintiä haittaa se, että vanhemmat kokevat riittämättömiksi taitonsa hallita teknisiä käyttöliittymiä. Osa lapsista myös uskoo hallitsevansa paremmin teknologian kuin vanhemmat sukupolvet. Tämä luo kuilua sukupolvien välille jo muutenkin jyrkkien sukupolvierojen leimaamassa yhteiskunnassa, jossa ikäryhmät viettävät suuren osan ajastaan oman ikäistensä kanssa. Kuilua saattaa olla mahdoton ylittää, jos lapset ja aikuiset erkaantuvat toisistaan jo lapsen ollessa 10-vuotias. Tämän seurauksena perheessä eletään eri kulttuureissa. (Hoikkala 2001).

3.3 Keneen puoleen lapset ja nuoret kääntyvät ongelmissaan?

Kenen puoleen lasten sitten tulisi kääntyä, jos vanhemmat eivät osaa auttaa jossain asiassa? EU:n tutkimuksen mukaan lapset eivät turvaudu ainakaan opettajiin: ”*en keskustelisi siitä ikinä opettajan kanssa, se olisi viimeinen vaihtoehto*” (Pojat, 12–14 v). Opettajien apua pyydetään yleensä vain teknisissä ongelmissa (virukset, haittaohjelmat) tai silloin kun on-

gelma liittyy vain koulua koskevaan asiaan. Todella vakavissa tapauksissa, kun tarvittaisiin poliisia, ollaan kuitenkin ensin yhteydessä vanhempiin. (Euroopan komissio 2007).

Pelastakaa Ry:n Internet-turvallisuusyksikön päällikön Mari Laihon mukaan huolestuttavaa on tieto siitä, että kukaan vastaajista ei kertoisi opettajalleen Internetissä kokemistaan ongelmista. Hänen mukaansa suomalaislapset eivät yleensääkään kerro Internetissä kokemistaan ikävyyksistä. (Microsoft 2009b). EU:n tutkimuksen mukaan tosin suomalaiset lapset kysyvät apua vanhemmiltaan toiseksi eniten Euroopassa. 46 % lapsista oli kysynyt vanhemmiltaan apua Internetiin liittyneessä ongelmassa (mistä tahansa). Ero on erittäin suuri verrattuna vaikkapa Iso-Britanniaan, jossa vain 15 % lapsista oli kysynyt vanhemmiltaan apua. Tosin ongelmat olivat yleensä teknisiä ja vain n. 5 % tapauksista oli liittynyt esimerkiksi kiusaamiseen, tai sopimattoman materiaalin näkemiseen. Samassa tutkimuksessa havaittiin myös, että lapset kyselivät enemmän apua vanhemmilta jotka itsekin käyttivät paljon Internetiä. Myös nuoremmilta vanhemmilta kyseltiin enemmän apua kuin vanhemmilta (25–39-vuotiaat vs. yli 54-vuotiaat). Vanhemmat lapset kysyivät enemmän apua, kun heitä oli kiusattu Internetissä, tai he olivat tavanneet jonkun epäilyttävän henkilön. (Euroopan komissio 2007).

Microsoftin järjestämässä tutkimuksessa European Online Safety Survey -tutkimuksessa suomalaisnuorista vain noin joka kolmas kertoi kääntyvänsä vanhemman puoleen vaaratilanteissa. Joka kolmas sanoi kääntyvänsä kaverin puoleen. Microsoft Oy:n tietoturva johtaja Kimmo Borgius arvioi osasyynä ongelmaa sen, että vanhemmat eivät yleensä osaa auttaa lapsiaan ongelmatilanteissa. Suurimmaksi syyksi hän arvelee vanhempien tietoteknisten taitojen heikkoutta. Osa lasten haluttomuudesta kertoa Internetissä kohtaamistaan ongelmista on se, että he pelkäävät, että Internetin käyttöä aletaan tämän jälkeen rajoittaa tai muiden kodin viihdelaitteiden. (Microsoft 2009b).

Internetissä toimii Netari.fi -hanke, joka kehittää ja toteuttaa Internetissä tehtävää valtakunnallista ja moniammatillista nuorisotyötä. Toiminnan tarkoituksena on saada yhteys niihin nuoriin, jotka viettävät suuren osan ajastaan verkon erilaisissa toimintaympäristöissä. Netari toimii yhteistyössä Habbon ja IRC-gallerian kanssa. Molemmissa ympäristöissä toimivat Netarin nuorisotilat, jossa nuoren on mahdollista käydä reaaliaikaista keskustelua sekä toisten nuorten että nuoriso-ohjaajien kanssa. (Netari 2009).

Netarin tavoitteena on selkeästi tuoda nuorison ulottuville samankaltaisia palveluita, mitä on reaaliaikaisessa, ja he pyrkivät aktiivisesti rohkaisemaan näiden Internetissä kohtaamisissa vaikeuksissa ja ongelmissa ja kertomaan niistä valvojille. On hienoa huomata, että tällaiset palvelut ovat saaneet jalansijaa Internetissä verrattuna aikaisempiin vuosiin, kun erilaiset sosiaaliset ympäristöt olivat täysin kontrolloimattomia, ja niissä myös nuoret olivat osallisina ja alttiina kiusaamisille, hyväksikäytölle ym.

3.4 Vanhemmat Internet-sukupolven kasvattajina

”Rakastan pelaamista tyttäreni kanssa” (Linda Polin, kasvatustieteen professori).

Mannerheimin Lastensuojeluliiton viesti vanhemmille on rohkaiseva: ei kasvattajilta ihmisiä vaadita. Vanhempi saa olla rauhassa teknologiatumpelo. Riittää, että hän tietää, mitä lapsi Internetissä harrastaa ja mitä pelejä kotikoneelle asennetaan. Lapset pitäisi saada aikaisessa vaiheessa jo ymmärtämään, miten käyttäytyä netissä, eli hallitsemaan ns. nettietiketin. Jos vanhemmat antavat sellaista kuvaa kotona, että musiikin ja elokuvien tai muun vastaavan lataaminen Internetistä on hyväksyttävää, eikä toisten tekemisiä kunnioiteta, ollaan ongelmissa.

Nopeasti muuttuvassa nykytilanteessa ydinkysymys on seuraava: Pystyvätkö vanhemmat suojelemaan lapsiaan Internetin vaaroilta siten, etteivät he samalla ole esteenä Internetin mittavana ympäristönä suomille mahdollisuuksille, esimerkiksi oppia kaikkea uutta. Onko yleensä mahdollista kehittää semmoista toimintaympäristöä, joka olisi samalla turvallinen ja vapaasti kaikkien kehitettävissä ja käytettävissä. Lasten tekniset taidot kehittyvät nopeasti, mutta ymmärrys Internetin sisältöjen moninaisuudesta tulee teknisten taitojen perässä. Tässä he tarvitsevat vanhempien ja muiden asiantuntijoiden (opettajien jne.) apua ja opastusta. Vaikka lasten tietotekniset taidot nopeasti ohittavat vanhempien taidot, niin se ei ole mikään syy jättää Internetin käyttöä lapsen itsensä oppimaksi. Lasten sosiaalisen ympäristön ulottuessa Internetiin, Internetin käyttö vaatii myös vanhemmilta kiinnostusta. Jos vanhemmat eivät seuraa lastensa tekemisiä Internetissä, joutuvat lapset monet asiat päättämään itse tai käsittelemään tunteita, jotka ovat vieraita. Vanhemmilla on iän tuomaa kokemusta ihmissuhteista ja tunteiden käsittelystä, mikä on erittäin arvokasta.

Kuten lastenkin tapauksessa, on tämä ensimmäinen niiden vanhempien sukupolvi, joiden lapset käyttävät Internetiä lähes päivittäin. Kasvattajan rooli on hyvin vaikea. Jos kotiin on ostettu uusi tietokone, eikä sitä osata käyttää lähes ollenkaan, mutta valmiiksi asennettuna sillä pääsee jo Internetiin helposti. Vanhemmilla voi olla sellainen käsitys, ettei heillä ole mitään annettavaa ja opastettavaa lasten Internetin käytössä. Lapset tarvitsevat kumminkin hyvinkin paljon apua esimerkiksi mediakriittisyyden opastukseen: ”kaikki ei ole totta mitä luet”, ”ne ovat vain jonkun mielipiteitä” jne. Aikuisen tehtävänä on asettaa jonkinlaiset rajat/säännöt Internetin käytölle eli sille, mitä siellä tehdään ja kuinka paljon sitä käytetään. Vaikka lapset viettävätkin verkossa paljon aikaa, voi syntyä harhakäsitys, että he hallitsevat verkon käytön suvereenisti. Tosiasiassa heidän ajankäytöstään suurin osa on kuitenkin viihdekäyttöä, esimerkiksi: mesettelyä, chattailua jne. Verkon hyötykäyttöä he eivät välttämättä kuitenkaan hallitse.

Alle 10-vuotiailla lapsilla ei ole yleensä valmiuksia riittävän kriittiseen ajatteluun, joten vanhempien pitäisi osallistua heidän opastukseen aktiivisesti (Microsoft, 2009). Lapsille on hyvin ominaista käyttää vaikka koko päivän erilaisia median muotoja puhelimesta Internetiin. Vanhemmat usein toimivat samalla lailla, mutta he katsovat, että median seuraamisen tulisi olla keskittynyttä, mielellään yhteistä, ja tapahtua vasta muiden askareiden (läksyjen, syönnin) jälkeen. (Kupiainen & Luostarinen & Noppari & Uusitalo 2008, 165). Internet voi myös toimia samankaltaisena medianä, mutta yleensä lapset käyttävät sitä enemmän keskenään tai yksin. Syitä voidaan pohtia, mutta vanhemmat eivät vielä ainakaan ole niin sinut Internetin kanssa, että sitä pidettäisiin niin yhteisenä asiana. Vanhempien tulisi ymmärtää ja päästä sinuiksi lasten Internetin käytön kanssa, jotta turhat väärinkäsitykset poistuisivat ja vanhemmat pystyisivät ymmärtämään Internetiä realistisesti ja tätä kautta havaitsemaan ja ymmärtämään koko ilmiötä ja opastamaan lapsia.

Haasteita vanhemmille ovat ainakin seuraavat seikat:

- Vanhempien pitäisi pysyä tietotekniikan kehityksen mukana.
- Lapset käyttävät Internetiä ilman lupaa.
- Lapset tietävät Internetistä enemmän ja hallitsevat tekniikan paremmin.

Lasten tullessa yläkouluikään pitäisi vanhempien osata neuvoa, vahtia ja opastaa lapsiaan, mutta lapset yleensä ovat tätä vastaan. Vanhemmat nähdään tässä iässä yleensä ylisuojelevina, ”kontrollifriikkeinä” ja ”nuuskijoina”. Vanhempien vastuu on varmistaa, että lapsi osaa käyttäytyä myös Internetissä, kuten muussakin elämässä tässä vaiheessa vastuullisesti ja vasta sitten heidät voi tavallaan ”päästää irti”.

3.5 Mistä opastusta vanhemmille

Mannerheimin lastensuojeluliitto tarjoaa Internetissä kattavasti tietoa Internetistä vanhemmille. Sivustoja ovat olleet kehittämässä sekä ammattilaiset että vanhemmat. Mannerheimin lastensuojeluliitto julkaisi ensimmäisen tutkimuksen Internetin käytöstä ja siitä, mitä vanhempien tulisi tiedostaa, jo vuonna 1999. Kampanjan nimi oli Viisaasti verkossa. Tukea vanhemmille -sivut on tarkoitettu vanhemmille, joilla on alle 12-vuotiaita lapsia ja joilla on motivaatiota ja halua itse etsiä tietoa Internetistä. Lisäksi MLL toimii yhteistyössä monien sosiaalisten palveluntarjoajien kanssa Internetissä, esimerkiksi ii2:n kanssa. Sivustoilla on aktiiviselle vanhemmalle erittäin paljon kaikenlaista hyödyllistä tietoa. Vanhemmat voivat testata omaa osaamistaan ja tehdä itse arviointeja. Lisäksi sivustoilta löytyy opas Internetin ilmiöille ja ne selitetään havainnollistaen ja asiantuntevasti. Sivustoilla on keskustelupalsta, jolla voi esittää kysymyksiä ja mielipiteitä muille vanhemmille ja käydä heidän kanssaan keskustelua. Lisäksi sivustolta löytyy runsaasti hyviä linkkejä.

Johanna Palolampi on tehnyt opinnäytetyötään varten Internetiin sivuston, joka toimii opasena vanhemmille lasten Internetin käytöstä (Palolampi 2007). Opas käsittelee laajasti eri Internetin osa-alueita ja ottaa myös kantaa ja kertoo lainsäädännöstä. Sivustolta löytyy havainnollistavia kaavioita ja diagrammeja lasten Internetin käytöstä. Sivulla on myös flash-peli, jolla voi testata omaa tietämystään. Tosin sivustoa ei ole päivitetty muutamaan vuoteen ja vaikka tieto ei missään tapauksessa ole vanhaa, niin päivitystä kaipailtaisiin.

3.6 Milloin kannattaa huolestua

On joitakin hälyttäviä merkkejä, joista tulee vanhempien huolestua ja ottaa lapsen kanssa asia ainakin puheeksi. Näitä ovat muun muassa seuraavat:

- Lapsi käyttää liikaa Internetiä, varsinkin iltaisin ja öisin.
- Sivuhistoria on aina pyyhitty käytön jälkeen, mikä välittömästi viittaa siihen, ettei lapsi halua vanhempien tietävän, missä hän liikkuu.
- Lapsi saa ilmaisia tavaroita netistä. Tämä voi viitata siihen, että hän on tavannut Internetissä jonkun, joka hänelle näitä ilmaisia lahjoja lähettää. Tässä tapauksessa olisi syytä ottaa heti selvää, kuka niitä lähettää.
- Lapsi käyttää eri kirjautumisnimiä ja käyttäjätiliä, mikä voi viitata siihen, että hän ei halua vanhemman tietävän sitä, mitä hän tekee Internetissä.
- Pyydettyä lasta näyttämään käyttäjätiliään tai sivustoaan, lapsi tulee erityisen vihaiseksi. Syy voi olla muukin kuin, että vanhempi ”nuuskii tahallaan”. Lapsi haluaa, etteivät vanhemmat näe hänen käyttäjätiliään tai sivuaan.
- Lapsi saa puheluita tai viestejä tuntemattomilta.

3.7 Tietoturva

Monilla vanhemmilla on ongelmia tietoturvan ymmärtämisen kanssa, ja hämmästyttävän paljon tulee eteen tapauksia, joissa joku tuttu on käynyt asentamassa piraattikopion Windowsista. Piraattikopiot ovat vielä yleensä ei-päivitettäviä ja tietoturvan kannalta täynnä aukkoja. Monesti koneissa on kyllä palomuurit ja virustorjunnat ja joitain spywaren poisto-ohjelmia. Kuitenkaan näitä ei osata päivittää eikä sitä pidetä kovinkaan tärkeänä, vaikka se nykyään on hyvin yksinkertaista ja yleensä riittää, että avaa pelkän ohjelman. Syynä tälle ei voi oikein olla mikään muu kuin ymmärryksen puute.

Tietoturvaohjelmistojen käyttö on omaksuttu mainiosti, mutta huolestuttavan suuri osa ihmisistä ei lainkaan oivalla, että kerran ostettua ohjelmistoa pitäisi joskus päivittääkin. Myös oman Internet käyttäytymisen vaikutus tietoturvaan on monelle uusi ajatus. Eipä siis ole ihme, että troijalaiset uhkaavat koneita. F-Securen viestintäjohtaja kiteytti asian

näin kansainvälisen tutkimuksen jälkeen Tietokone-lehden uutisissa: ”*Vanhemmat tuntevat itsensä usein avuttomiksi uusien uhkien edessä. Lapsia uhkaavat vaarat kyllä tiedetään, mutta surullisen moni ei pysty rajoittamaan lasten netissä käyttämää aikaa tai sisältöä, johon siellä voi törmätä.*” (Viestintäjohtaja Andler vakuutti, ettei ongelmiin tarttuminen ole vaikeaa, sillä useimmissa kotien tietoturvaketeissa on mukana työkalut, joilla lasta voidaan suojella. (Tietokone-lehti 2008).

Kokonaiskuva tietoturvasta on vanhemmilla useimmiten hyvin pinnallinen. Yleensä tiedetään kyllä viruksista, mutta esimerkiksi erilaisten haittaohjelmien (spywaren, ad-awareen) eroista ei tiedetä. Käsitykset yleisellä tasolla ovat melko heppoisia, eikä yleensä osata itse selvittää, mikä koneessa on vialla, jos kone esimerkiksi on hyvin hidas tai muuten vain toimii häiriöllisesti. On olemassa muitakin uhkia, joita voi olla vaikea valvoa ja ohjeistaa lapsia. Tällaisia uhkia ovat mm. lapsien ja nuorten suosima Youtube- videontoistopalvelu, jossa jokaista Youtuben videota voi kommentoida ja kirjoittaa mitä tahansa kommenttiriiville. Rikolliset ovat alkaneet käyttää tätä hyväkseen viestimällä kommentteihin linkkejä omille sivuilleen, jotka sisältävät haittakoodia, joka pääse uhrin koneelle, ja rikolliset voivat ottaa vaikka koko koneen haltuunsa pahimmassa tapauksessa.

Lapsille kyllä usein sanotaan, että lataaminen on kiellettyä, mutta monesti tällä vain halutaan välttää mahdolliset ongelmat ja vaivat, joita voisi aiheutua, jos vaikka antaa lapselle luvan latailla musiikkia, pelejä jne. verkosta. Vaikka vanhemmat yleensä selittävät Internetistä lataamisen moraalittomuuden ja sen, että se on periaatteessa väärin, lapsia on vaikea saada sitä ymmärtämään, ”kun se on niin helppoa”. Vanhemmat yleensä itse myös lataavat laitonta tavaraa Internetistä, lähinnä musiikkia, elokuvia ja pelejä. Tämä on ristiriidassa siihen, mitä he itse kertovat lapsilleen. ”Älä tee niin kuin minä teen, vaan niin kuin minä käsken” tämä lausahdus pitää hyvin monesti paikkaansa. Lapsia tulisi opettaa ottamaan vastuuta omista tekemisistään verkossa jo pienestä pitäen.

Lasten ja nuorten lisääntyneen surffailun seurauksena ja heidän ollessaan uusi käyttäjäskupolvi Internetissä he kohtaavat siellä tietoturvan kannalta uudentyyppisiä (virtuaalisia) uhkia. Lapset ja nuoret ovat alttiita hyväksikäytölle ja tätä kautta henkilökohtaisten tietojen huijaamiselle. Hyödyllisiä vinkkejä tämän välttämiseksi on monia, ja monet niistä ovat hyvinkin yksinkertaisia toteuttaa ilman teknistä osaamista.

Vanhempien tulisi

- sijoittaa tietotokone yhteisiin tiloihin, mistä sen käyttöä on helpompi valvoa
- päivittää omia tietoja verkkouhista
- opettaa lapsia henkilökohtaisten tietojen käytöstä verkossa
- opettaa lapset olemaan vastaamatta tuntemattomien pyyntöihin
- sopia ajat milloin Internetiä voi käyttää
- pitää tietoturvaohjelmat ajan tasalla
- opettaa kunnolliset salasanat lapsille
- tarkastaa sivustojen yksityisyysuoja ynnä muut ennen käyttöä
- asettaa sosiaalisten sivujen profiiliasetukseksi 'yksityinen'
- opetella URL-suodattimen käyttö.

Kysyin lapsilta tutkimuksessani, mitä he ymmärtävät sanalla tietoturva. Vastaukset olivat melko epämääräisiä, eikä joukossa ollut kuin muutama vastaus, joiden perusteella voi olettaa vastaajan edes jollain tavalla ymmärtävän asian. Useimmiten vastaajat epäilivät sen liittyvän siihen, että se estää virusten pääsyä koneeseen. Noin puolet vastaajista jätti kohdan tyhjäksi tai vastasivat, ettei tule mieleen mitään, ja lähes kaikki, jotka vastasivat jotain, epäilivät sen liittyvän virustentorjuntaan. Toki sinänsä he ovat oikeassa, mutta käytännön ymmärrystä asiasta ei tuntunut olevan, ja virukset ikään kuin olivat yleisnimikkeenä kaikille uhkille mitä voi tulla koneelle. Jotkut lapset jopa pelkäsivät viruksia ja sitä, että ne tuhoavat koko koneen. Jatkokysymyksenä olisi ollut tulosten jälkeen mielenkiintoista kysyä, mistä he luulevat virusten tulevan. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että heidän lapsensa ymmärtävät, mitä tarkoitetaan haittaohjelmilla. Lähes kolme neljästä vanhemmasta uskoi, että heidän lapsensa ymmärtävät haittaohjelmien merkityksen. Seuraavassa muutama suora lainaus vastauksista, kun oppilailta kysyttiin, mitä on tietoturva:

”No se on joku juttu, joka estää hakkereita näkemästä mitä tietokoneessa on, tai jotain sinne päin” (poika, 10 v)

”No se on turvallista” (tyttö, 11 v)

”Virusturva?” (tyttö, 11 v)

”Se suojaa tietokonetta viruksilta” (poika, 11 v)

”Virustorjunta” (poika, 10 v)

4 KOULUT JA OPETUS

”Keskeisimmässä kehittäjäroolissa ovat rehtorit, opettajat ja oppilaat, jotka yhdessä luovat ja kokeilevat oppimista edistäviä käytäntöjä. Koko kouluyhteisö on saatava sitoutumaan kehittämistyöhön. Moneen kertaan on nähty, etteivät ylhäältä annetut mallit muutoin juuru koulun toimintaan” (Valtiosihteeri Heljä Misukka opetusministeriöstä kysyttäessä, miten koulujen tietotekniikkaopetusta pitäisi parantaa).

Kun nuorilta kysytään, mitä he haluavat teknologialta vastaukset ovat yleensä seuraavalaisia: lisää langattomuutta, luovuutta, yhteiskäyttöä ja eksoottisia kokemuksia. Nämä ovat kokemuksia, joita he haluavat, mutta näitä kokemuksia he eivät saa koulusta. (Prensky 2006, 239). Nykyaajan lapset oppivat digitaalisen teknologian käyttämisen, tietonsa ja maailmankatsomuksensa jossain muualla kuin koulussa. Koululaitoksessa tulisi miettiä, miten hyödyntää ja sisällyttää oppilaiden arjen oppimista koulutusohjelmissa.

Nykyaajan opetuksessa on hyvin paljon samankaltaisia ongelmia kuin vanhemmilla, jotka yrittävät opastaa lapsiaan tietoteknisissä asioissa, kun heillä ei itsellään ole osaamista ja kokemusta tietotekniikasta. Koulutuksessa olisi ehdottomasti otettava käyttöön mahdollisimman paljon ja aikaisin tietotekniikkaa, koska nykyisin kouluaan aloittavat lapset ovat työelämäänsä siirtyessään tekemisissä todennäköisesti tietotekniikan kanssa. Mitä hyötyä on opettaa lapsia ulkomuistista opettelemaan esimerkiksi kertotaulua, kun tämän päivän tekniikan ansiosta se ei ole välttämätöntä. Olisiko mahdollisesti järkevämpää opettaa intensiivisesti lapsia ymmärtämään tietotekniikkaa ja vaikkapa ohjelmoinnin perusteita ja logiikkaa, koska siitä on enemmän hyötyä työelämässä. (Prensky 2008).

Internet on keskeinen vaikuttamisen ja kansallisdemokratian väline. Tätä kannattaa korostaa myös opetuksessa. Verkosta löytyy useampia nuorille suunnattuja palveluja, jotka mahdollistavat koululaisten osallistumisen päätöksentekoon ja vaikuttamisen yhteiskunnallisiin asioihin. Esimerkiksi yhteiskuntaopin opetuksessa voi näitä käyttää mainiosti esimerkkinä verkkodemokratian ilmentymisestä. (Haasio & Haasio 2008, 39).

4.1 Minkälaiseen rooliin lapsia kasvatetaan?

Marc Prensky on futuristi, kirjailija ja keksijä mm. ja erikoistunut uudelleen järjestämään lasten ja nuorten opetusta ja auttamaan opettajia päivittämään pedagogiikkaansa. Seuraavassa listataan Prenslyn lista taidoista, jotka jokaisen tämän vuosituhannen yksilön tulisi osata riippumatta siitä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan:

1. Tietämällä oikean tavan toimia

- a) käyttäytymällä eettisesti
- b) ajattelemalla kriittisesti
- c) asettamalla tavoitteita
- d) omaamalla hyvän arviointikyvyn
- e) tekemällä oikeita päätöksiä.

2. Tekemällä se valmiiksi

- a) suunnittelemalla
- b) ratkaisemalla ongelmia
- c) itseohjautuvuudella
- d) itsearvioinnilla
- e) iteroimalla.

3. Tekemällä yhteistyötä

- a) ottamalla vastuuta
- b) kommunikoimalla yksilöiden ja ryhmien kanssa
- c) kommunikoimalla tietokoneiden kanssa (ohjelmoimalla)
- d) kommunikoimalla maailman yleisön kanssa
- e) kommunikoimalla kulttuurien kanssa.

4. Tekemällä luovasti

- a) mukautumalla
- b) ajattelemalla luovasti
- c) rakentamalla ja suunnittelemalla
- d) pelaamalla

e) löytämällä yleisö.

5. Jatkuvasti tekemällä paremmin

a) pohtimalla

b) olemalla ennakoiva

c) ottamalla harkittuja riskejä

d) ajattelemalla pitkäjänteisesti

e) jatkuvasti kehittymällä oppimisen kautta. (Prensky 2009).

Prensky tässä selvästikin haluaa, että lapsista kasvatettaisiin ns. multifunktionaalisia monialaosaajia, jotka suoriutuvat tehtävästä kuin tehtävästä. Erinomaisia taitoja kaikille toki nämä ovat, mutta miten näitä sitten opettaa kaikille lapsille, jotka tulevat eri olosuhteista ja erilaisista kodeista? Tulisiko yrittää hakea jokaiselle lapselle oma kiinnostuksen kohteensa (mitä he haluavat, mihin heillä olisi kykyjä jne.) ja yrittää sitä kautta opastaa lapsia hankimaan tarvittavia tietoja ja taitoja? Mielipiteitä on paljon siitä, miten lapsia tulisi kasvat-
taa. Ainakin ajateltavaa saa Prenskyn teeseistä siitä, mitä lasten tulisi osata tulevaisuudessa.

Lapset oppivat monia näistä taidoista muuallakin kuin koulussa: kotona, vertaistensa keskuudessa, harrastuksissa, Internetissä. Kouluilla ja opettajilla on kuitenkin autoritäärinen rooli lasten elämässä, ja heidän kautta saatua tietoa ehkä uppoaa oppilaisiin paremmin kuin esimerkiksi kaverin tai vanhempien suusta sama asia kuultuna. Päättävöitteena Prenskyllä on, että nämä taidot tulisi jokaisen hallita, ja näitä taitoja omatessaan ihminen sopeutuu alalle kuin alalle sekä hänellä on paremmat mahdollisuudet oppia uutta ja tulla toimeen erilaisten ihmisten ja yhteisöjen kanssa.

4.2 Suomen tilanne

Suomalaisissa peruskouluissa suurin osa tietotekniikkaan liittyvistä kursseista ovat valinnaisia varsinkin (vasta) yläkoulussa. Ylhäältä päin tulleet koulutuspoliittiset liikkeet eivät ole toimineet odotetulla tavalla. Esimerkkinä on tietokone-lukutaidon opettaminen lapsille 80-luvulla. Pekka Saarikosken mukaan tämä kokeilu ei löytänyt paikkaansa, vaan se jäi yksittäisiksi kokeiluiksi muutamissa kouluissa, vaikka se nähtiin välttämättömänä taitona

opettaa lapsille, jotta he selviytyisivät suomalaisessa tulevaisuuden informaatioyhteiskunnassa. Vapaa-ajan harrastuspiirit toimivat tässä tapauksessa huomattavasti paremmin. Saarikoski toteaa, että 2000-luvulla uuden teknologian ja lukutaidon tuominen kouluun kohtaa yhä samanlaisia haasteita mm. opetusresurssien, tasa-arvokysymysten ja koulutuspoliittisten linjausten suhteen. Kouluissa opiskellaan suurimmaksi osaksi mm. toimisto-ohjelmien käyttöä ja kotona toimitaan yhteistoiminnallisesti vaikkapa verkon keskusteluryhmissä tai pelifoorumeilla. (Saarikoski 2006).

Internet on useimmiten koulussa vain informaation lähde. Kotona lapset harrastavat Internetissä paljon sosiaalisen median käyttöä eli vuorovaikutusta toisten samanikäisten kanssa, he tuovat itseään esiin Internetissä ja tuottavat sinne sisältöä. Kouluissa lapsille pitäisi opettaa varsinkin kriittistä medialukutaitoa jota he välttämättä eivät itsenäisesti opi tai kavereiden keskuudessa. Kouluissa lapset saavat myös mahdollisuuden yhdessä pohtia ja tutkia mediaa. Ryhmässä tehden ja tutkien (ja opettajan avulla) kehittyy parempi medianlukutaito. Mediakasvatus on tärkeä linkki koulun ja kodin välisessä yhteistyössä.

Suomen kouluissa resurssitilanne on suhteellisen hyvä. Euroopan unionissa tehdyn kartoituksen mukaan kaikissa suomalaisissa kouluissa on Internet-yhteys ja tietokoneita käytetään opetuksessa. Tutkimuksessa on selvitetty, että 85 % suomalaisista kouluista käyttää tieto- ja viestintätekniikkaa opetuksessa. Sen sijaan suomalaiset opettajat eivät ole aktiivisimpia tietokoneen käyttäjiä Euroopassa, sillä he ovat maiden välisessä vertailussa vasta sijalla 24. Eurooppalaisista opettajista 80 % on sitä mieltä, että oppilaat ovat motivoituneempia, kun tietotekniikkaa käytetään hyväksi opetuksessa. Pohjoismaalaisen selvityksen mukaan tieto- ja viestintätekniikoilla ei ole kuitenkaan vallankumouksellista vaikutusta opetusmenetelmiin, mutta on huomattu, että tietotekniikan käyttö vaikuttaa positiivisesti oppisisältöjen ja perustaitojen oppimiseen, kuten lukemiseen, kirjoittamiseen ja laskemiseen. (E-Learning Nordic, 2006).

E-Learning Nordic -selvityksen mukaan suomalaisissa kouluissa käytetään tietotekniikkaa muita Pohjoismaita vähemmän oppilaiden omien sisältöjen tuottamiseen, opettajien ja oppilaiden väliseen viestintään sekä koulun ja kodin yhteistyöhön. Lisäksi valtaosa opettajista kokee, että tietotekniikan myönteiset vaikutukset yhteydenpitoon ja yhteistyöhön ovat olleet vähäisiä. (E-Learning Nordic 2006, 73). Vaikka nykyään vanhemmat voivat koulun

kanssa asioida sähköpostin ja Internetin välityksellä, niin vanhemmat arvostavat edelleen sitä, että koulun kanssa pystyy asioida puhelimen välityksellä ja tämä onkin monille heistä ainoa tapa.

Videoiden käyttö opetusmateriaalina on olematonta tällä hetkellä kouluissa. Esimerkiksi Youtuben kautta löytää lukemattomia videoita alan asiantuntijoilta ja muuta erittäin hyvää materiaalia, jota voi käyttää opetuksen tukena, ja on mahdollisuus käyttää nimenomaan tuoreinta tietoa asiasta kuin asiasta. Alle yläkouluikäiset käyttävät suuren osan ajastaan katsomalla Youtubesta videoita. Miksei tätä voisi hyödyntää opetuskäytössäkin? Tekniikka on jo valmiina, joten ei tarvita muuta kuin innovatiivisia opetusmetodeja hyödyntämään suurta tietovarastoa. Oppilaatkin tuntevat jo ”opetusympäristön” valmiiksi. Mutta mistä sitten saada aikaa näihin uusiin medioihin ja oppimismalleihin, jotka ovat saaneet positiivista suitsutusta monessa tutkimuksessa? Ainahan aika jollekin uudelle kokeilulle on jostain pois, ja tämä on ongelma koulutusohjelmissa. Ei voida yhtäkkiä vain lisätä koulutusohjelmaan jotain uutta, vaan sen pitää pyöriä monissa byrokraattisissa ”solmuissa”. Yleinen toimintatapa on ollut se, että esimerkiksi yksi luokka toimii ns. kokeiluryhmänä ja sen kokemuksia käytetään mahdollisesti hyödyksi myöhemmin.

Tästä on esimerkkinä mm. Kar2ouche-ohjelma jota kokeiltiin yhdessä suomalaisessa viidesluokkalaisten ryhmässä ryhmän opettajan johdolla. Tässäkin ongelmaksi osoittautui kokeilun soveltaminen muuhun opetussuunnitelmaan, Opettaja pohti tilanteesta seuraavasti: *”Aikahan on rajallista. Että jostainhan se on täytynyt ottaa ja nyt se on otettu vähän sieltä sun täältä. Vitonen on aika tiukka luokka, että ei rajattomasti, ja vaikka haluaisi, niin ei pysty ottaan niin paljon aikaa.”* Toki pitää muistaa ettei hirveästi voi muuttaa opetussuunnitelmia hetken mielijohteista tai jonkin uuden mallin mukaisesti. Uusia opetustmenetelmiä ja -ohjelmia tuleekin testata aluksi ja analysoida niiden tuloksia, ennen kuin ottaa ne käyttöön. Aina pitää muistaa, että kun jotain lisää opetussuunnitelmaan, niin se on aina jostain pois. Miten voidaan perustella jonkin vanhan oppimisen hyödyttömyyttä ja sen poistamista opetussuunnitelmasta. (Sormunen & Poikela 2008, 206–220).

Resurssi- ja aikapulaa voi helpottaa hyvällä tietotekniikan opetuksen suunnittelulla. Tietotekniikan jatkuvasti kehittyessä myös opetuksen sisältöä on jatkuvasti muutettava. Opetus-

ta järkevästi suunnittelemalla voidaan varmistaa, etteivät opetettavat asiat jää irrallisiksi ja oppilaat eri lähtökohdista saadaan integroitua opetukseen.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TULOKSET

Tutkimus suoritettiin kyselytutkimuksena, ja kohderyhmänä olivat alakouluikäiset lapset, neljäsluokkalaisista kuudesluokkalaisiin, ja heidän vanhempansa. Lapset täyttivät kyselylomakkeensa (LIITE A) itsenäisesti ja vanhemmat (LIITE B) samoin. Suoritin muutamia testikyselyitä ennen varsinaisen kyselyn suorittamista. Testikyselyjen tarkoitus oli hieman saada kuvaa siitä, minkälaisia vastauksia on odotettavissa ja pitääkö kyselyn rakennetta ehkä muuttaa. Lähinnä mietitytti se, ovatko kyselyt lapsille liian hankalia ja kykenevätkö he ymmärtämään kysymysten tarkoitusta. Muutamien vanhempien ja lapsien kanssa kysymyslomakkeen rakenteesta ja sisällöstä käydyn keskustelun jälkeen muutin hieman muutamien kysymysten luonnetta tai kirjoitusasua, jotta kysymyksistä tulisi mahdollisimman ymmärrettäviä. Lisäksi haastattelin erästä alakoulun opettajaa ennakkoon ja kyselin hänen mielipiteitään kysymyslomakkeesta, ja muutamien korjauksien jälkeen (lähinnä koskien kysymyksiä koulujen osallisuudesta lasten tietotekniseen opetukseen) kysely oli valmis.

Oppilaista vastaajia oli yhteensä 93. Joista tyttöjä oli 49 ja poikia 44. Vastaajista oli

- neljäsluokkalaisia 31
- viidesluokkalaisia 30
- kuudesluokkalaisia 32.

Vanhemmilta vastauksia oli yhteensä 68 kappaletta:

- 44 Jokilaakson alakoulun vanhemmilta
- 24 Ykspihlajan alakoulun vanhemmilta.

5.1 Kyselylomakkeiden tarkoitus ja rakenne

Kyselylomakkeiden rakennetta suunniteltaessa ennakkoon piti miettiä, mikä olisi paras tapa saada mahdollisimman kattavia vastauksia. Lasten kyselylomakkeessa koetettiin selvittää kuinka paljon lapset käyttävät Internetiä tai tietokoneita ylipäätään päivittäin. Lisäksi kysyttiin heidän mielenkiinnon kohteitaan Internetissä eli haluttiin tietää, mitä he ylipäätään tekevät Internetissä ja minkälaisilla sivustoilla he vierailevat. Kyselyssä selvitettiin

mm. ymmärtävätkö lapset Internetin peruskäsitteitä ja toimintatapoja, esimerkiksi kuinka surffailla vastuullisesti. Tietoturvakysymykset olivat myös selvityksen kohteena eli kuinka hyvin alakouluikäiset lapset ylipäättään käsittävät, mitä ovat virukset ynnä muut haittaohjelmat. Kyselyssä on myös selvitetty, kiusataanko lapsia kouluissa, ja jos kiusataan, niin kuinka paljon ja minkälaisissa tilanteissa. Lapsille Internetin ja ns. reaali maailman erot eivät ole selviä, ja kiusaaminen on siirtynyt paljon myös Internetiin. Lapset eivät pidä sitä kovin vakavana asiana, koska toista ihmistä ei aina osata ottaa vakavasti Internetissä, vaikka hän voi olla koulukaveri.

Vanhempien kyselylomakkeen pääasiallinen tarkoitus oli ottaa selvää siitä, miten vanhemmat opastavat ja valvovat lapsiaan Internetin käytössä ja osaavatko he ylipäättään opastaa lapsiaan siinä. Lisäksi pyrittiin selvittämään vanhempien omaa ymmärrystä tietotekniikasta. Kyselylomakkeessa kyseltiin myös, tietävätkö vanhemmat, missä lapset surffailevat ja mitä he tekevät Internetissä. Lisäksi selvitettiin, mitkä asiat vanhempia mietityttävät, kun lapset ovat tietokoneella ja Internetissä. Kyselylomake tavallaan toimi myös informatiivisena asiana vanhemmille, ja uskon, että he saivat myös hieman tarpeellista tietoa Internetin käytöstä.

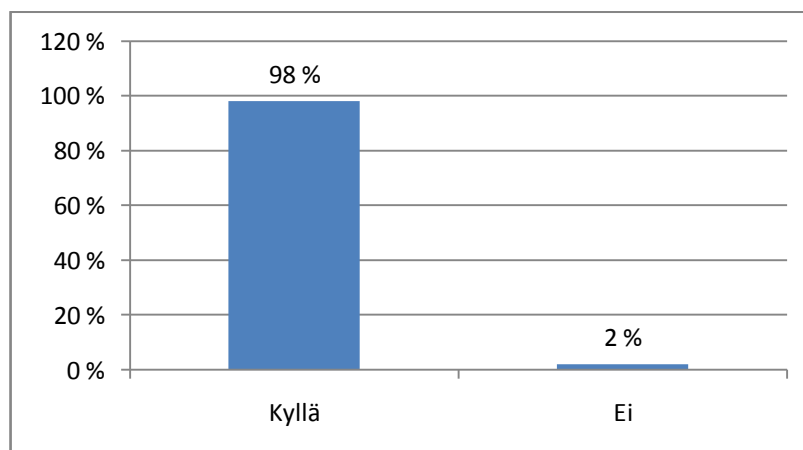
Kyselylomakkeiden tekoon käytettiin SPSS Inc.:n valmistamaa tietojen analysointityökalua PASW statistics 17.0 (Demoversio), johon syötettyjen tietojen pohjalta on sitten saatuja tietoja analysoitu. Lisäksi on käytetty apuna Microsoftin Excel -ohjelmaa tietojen käsittelyyn ja kaavioiden tekoon.

5.2 Lasten vastauksia

Vastausten analysointi on käyty pääasiallisesti läpi siten, että aluksi esitetään kysymys ja sitten tuloksia vertaillaan aikaisempiin tutkimuksiin. Selvyyden vuoksi lasten sekä vanhempien vastausten analyysissä esiintyvät kuviot ovat ainoastaan tästä tutkimuksesta. Muihin tutkimustuloksiin on viitattu tekstissä. Jokilaakson koululta vastaajia oli 59 ja Yksi-pihlajan koululta 34, ja vastaajien ikäjakautuma oli tasainen. Pääasiallisesti vertaillut aikaisemmat tutkimukset olivat *Lapsen ääni* -kyselyt vuosilta 2008 ja 2009 (*Lapsen ääni* -kysely 2008 sekä *Lapsen ääni* -kysely 2009).

Internet-yhteyksien määrä

Kyselyn aluksi selvitettiin, kuinka monella vastaajista on Internet-yhteys käytössä kotonaan (KUVIO 1). Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuoden 2008 loppuun mennessä suomalaisissa kotitalouksissa oli noin 80 %:ssa Internet-yhteys. Näistä yhteyksistä suurin osa oli laajakaistayhteyksiä. Tilastokeskuksen tilastoissa on huomioitu kaikki kotitaloudet eikä pelkästään kotitalouksia, joissa on nuoria lapsia, kuten tässä tutkimuksessa. Tämä tilasto osoittaa selvästi sen, että lähes kaikki suomalaiset lapset ja nuoret ovat kotona tekemisissä Internetin kanssa nykyisin. Vuonna 2004 kotitalouksissa noin joka toisella oli Internet-yhteys ja vain 30 %:lla laajakaistanopeudet, eli muutamassa vuodessa ns. Internet-peatto on tullut lähes koko Suomen ylle. Tässä tutkimuksessa lähes kaikilla vastaajilla oli kotonaan Internet-yhteys.

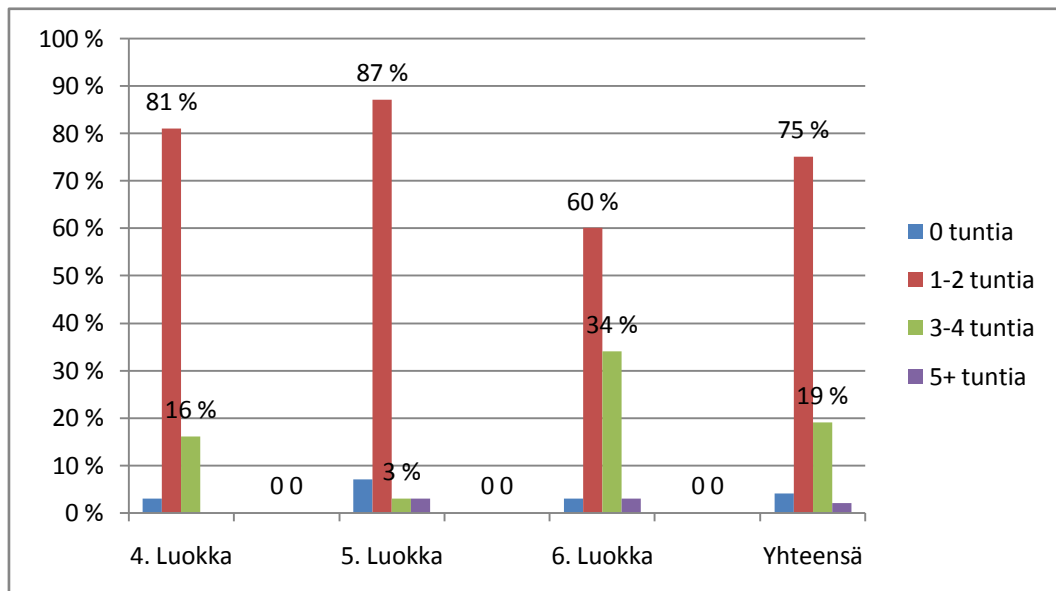

KUVIO 1. Internet-yhteydet vastaajien kotona.

Lasten Internetin käyttömäärät

Kyselyssä selvitettiin, kuinka paljon lapset käyttävät Internetiä päivittäin vapaa-ajalla. Koulussa käytetty aika ei siis kuulu mukaan. Pelastakaa Lapset Ry on toteuttanut lasten Internetin käyttöä koskevan kyselyn vuodesta 2001 alkaen, ja vuonna 2008 julkaistun kyselyn mukaan lapset ja nuoret käyttävät viikossa noin 5–10 tuntia Internetin käyttöön. Pelastakaa Lapset Ry:n kyselyssä suurin osa vastaajista oli muutaman vuoden vanhempia, lähinnä 13–17-vuotiaita. Tyttöjä oli vastanneista huomattavasti enemmän kuin poikia. Kyselyä voidaan pitää lähinnä suuntaa antavana, koska vastaajien iästä ei ollut varmuutta ja se toteutettiin Internet-kyselynä. Vastaajia heillä oli kuitenkin erittäin paljon eli noin 30 000.

Tässä kyselyssä lapset käyttivät yleensä 1–2 tuntia päivässä Internetin parissa (KUVIO 2). Käyttöaika nousee jonkin verran siirryttäessä kuudennelle luokalle. Tilastoissa pitää ottaa huomioon, että nämä luvut eivät välttämättä kerro sitä, että suurin osa lapsista käyttää Internetiä päivittäin. On otettava huomioon, että muutamat vastaajat sanoivat saavansa käyttää Internetiä tiettyinä päivinä, esimerkiksi vain viikonloppuisin, ja voidaan olettaa heidän kumminkin vastanneen kysymykseen, että he käyttävät Internetiä 1–2 tuntia päivässä, mikä ei pidä paikkaansa siltä osin, että he eivät ole joka päivä Internetissä 1–2 tuntia.

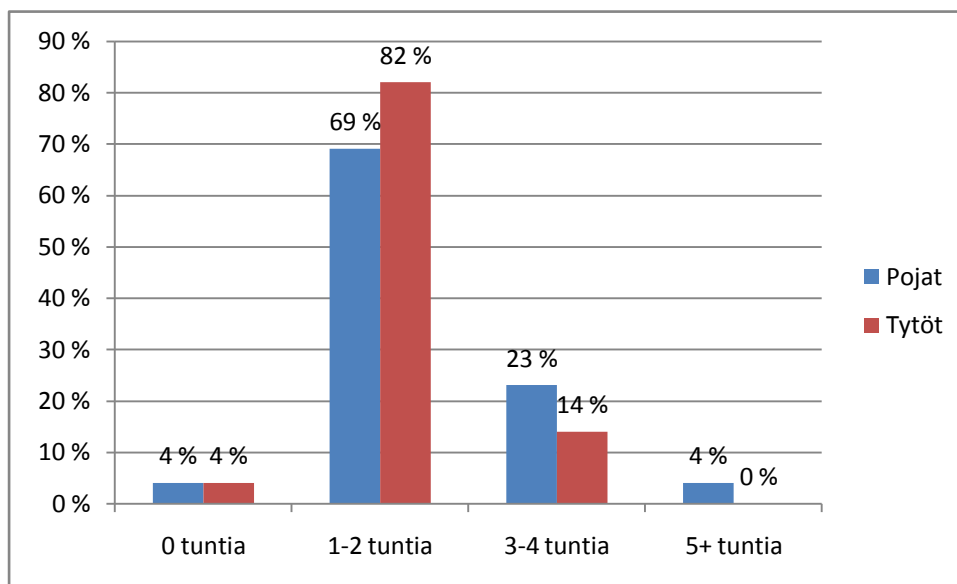

KUVIO 2. Vastaajien tietokoneen kanssa vietetty aika päivittäin. N = 93.

Internetin käyttö sukupuolittain

Kehittyneen teknologian maissa sukupuolten väliset erot Internetin käytössä eivät ole kovin suuria. On havaittu, että pojat ovat tyttöjä aiemmin kiinnostuneita tietotekniikasta. Ja he myös alkavat käyttää aikaisemmin tietotekniikkaa (Marsh & Brooks & Hughes & Ritchie & Roberts & Wright 2005, 71). Lapsen ääni 2008 -kyselyn mukaan 11–12-vuotiaista tytöistä noin 40 % viettää viikossa 5–10 tuntia Internetissä. 13–15-vuotiaat tytöt viettävät jonkin verran enemmän aikaa Internetissä, heistä jo 26 % on Internetissä 10–20 tuntia viikossa.

Tyttöjen ja poikien erot olivat tässä tutkimuksessa lähes olemattomat (KUVIO 3). Pojat käyttivät kyselyn mukaan vain hieman enemmän aikaa Internetissä ja yleensä tietokoneella. Tytöt viihtyivät yhtä hyvin Internetissä kuin pojatkin, eikä suuria eroja ollut. Vaikka poikia on yleensä pidetty pelien ja muun viihteen suurkuluttajina, niin Internetin vaikutus on viimeistään tuonut tytöt poikien tasalle. Nykyisissä tutkimuksissa ei Internetin käytölle löydy sukupuolten välillä sellaisia eroja, joita vielä oli havaittavissa vuosituhanen vaihteissa ja alussa, kun pojat olivat hieman innokkaampia käyttäjiä.

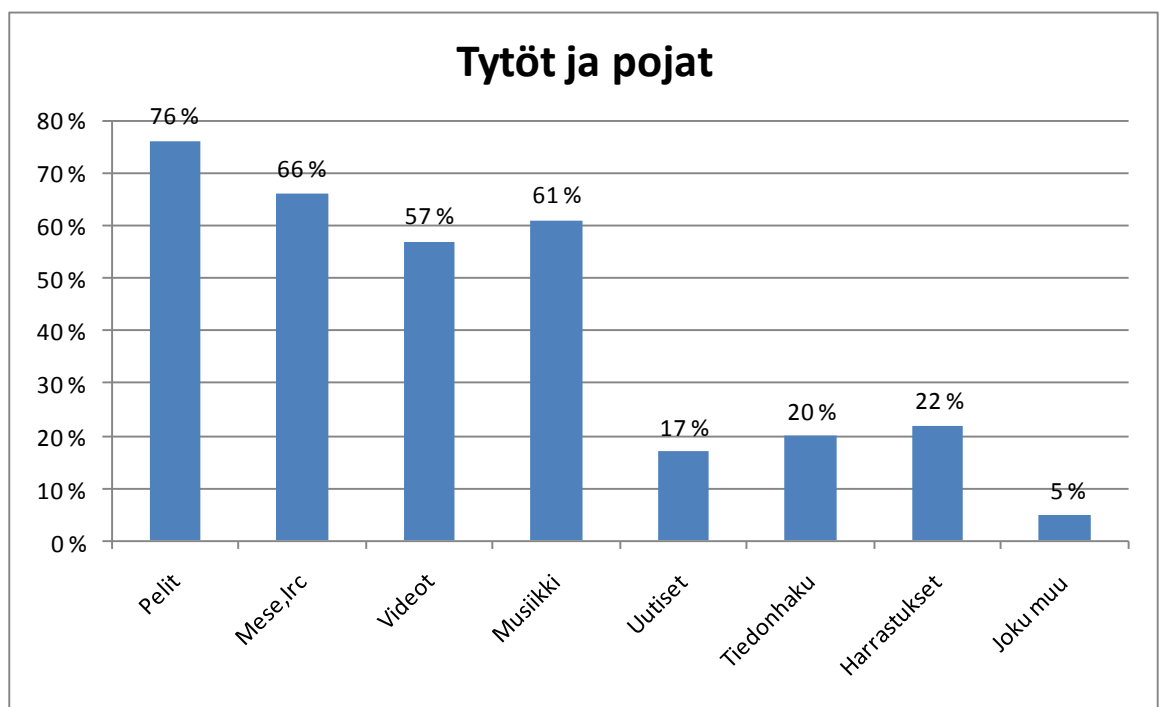

KUVIO 3. Internetin käyttö päivittäin vapaa-ajalla, pojat ja tytöt erikseen. N = 93.

Mitkä asiat kiinnostavat lapsia ja nuoria Internetissä?

Neljäs kysymys koski sitä, mitä lapset Internetissä yleensä tekevät. Internet lasten ja nuorten elämässä -tutkimuksessa 10–15-vuotiaat lapset vastasivat kysyttäessä kolmea heille tärkeintä Internet-sivua näin: kuvagalleriat (37 %), selainpelit (36 %) ja Youtube (33 %) (Tossavainen 2008). Lapsen ääni -tutkimuksessa tältä vuodelta kolme suosituinta ajanviettotapaa olivat ajanvietto yhteisöissä (Habbo hotel jne.), pikaviestintäohjelmat (Messenger ja vastaavat) ja musiikin kuuntelu.

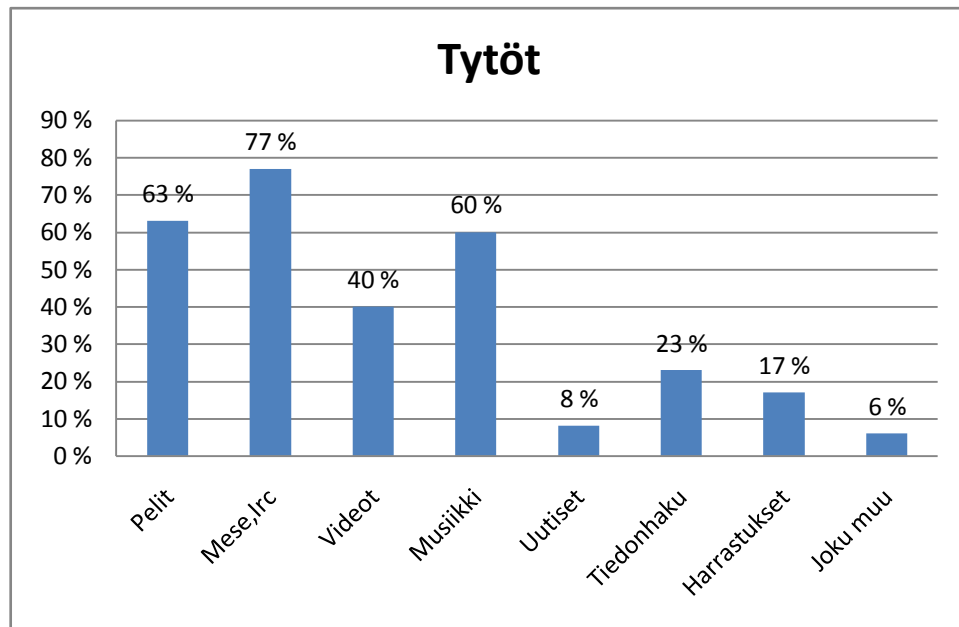
Tässä tutkimuksessa huomattiin samanlaisia kiinnostuksen kohteita (KUVIO 4). Kaikista vastaajista 76 % oli kiinnostunut peleistä. Muut eniten kiinnostaneet asiat olivat pikaviestintäohjelmat, videoiden katselu sekä musiikin kuuntelu. Videoiden katselu ja musiikin kuuntelu kiinnosti jonkin verran enemmän vanhempia lapsia.

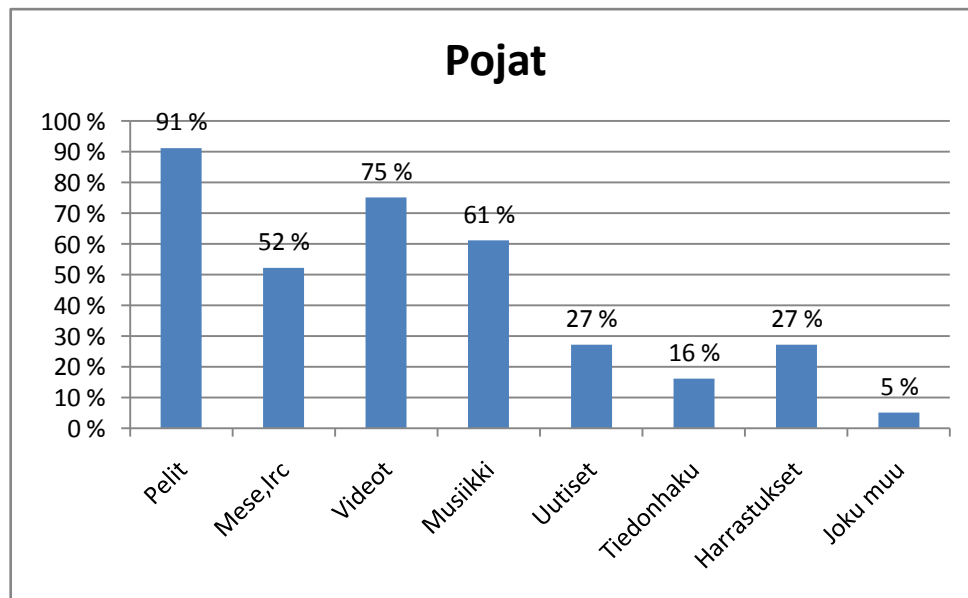
KUVIO 4. Vastaajien kiinnostuksen kohteet Internetissä. N = 93.

Poikia kiinnostivat pelit ylivoimaisesti eniten (KUVIO 4b). Melkein kaikki pojat vastasivat pelien olevan heitä kiinnostava aihe Internetissä. Tässä oli huomattava ero tyttöihin joista hieman yli puolet piti pelejä mielenkiintoisina (KUVIO 4a). Tytöistä kolme neljästä mai-

nitsi pikaviestintäohjelmat kiinnostuksensa kohteeksi ja pojista vain noin puolet. Tässä oli siis selvä ero.

KUVIO 4a. Vastaajien kiinnostuksen kohteet Internetissä. Tytöt. N = 48.

KUVIO 4b. Vastaajien kiinnostuksen kohteet Internetissä. Pojat. N = 45.

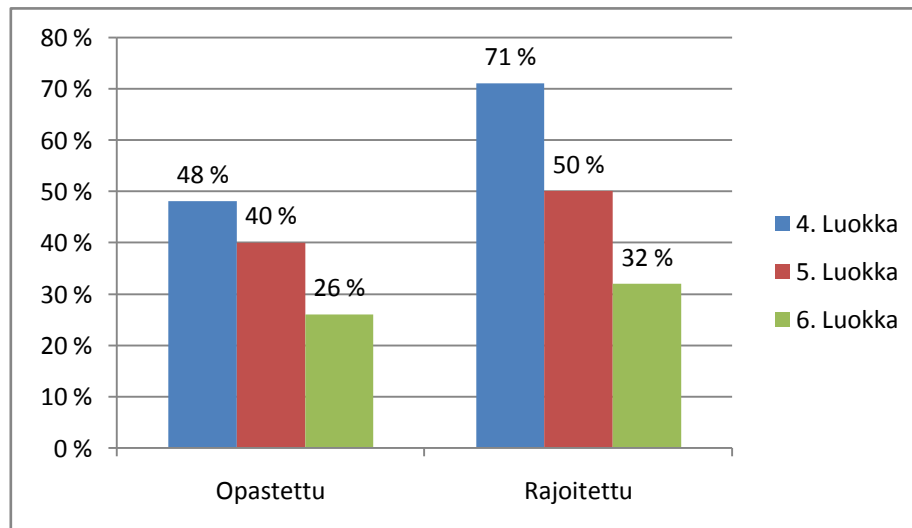
Mitkä Internet-sivut kiinnostivat vastaajia?

Pyysin vastaajia listaamaan Internet-sivuja, joilla he useimmin käyvät. Youtube oli eniten mainittu sivu vastauksissa. Youtubessa käydään katsomassa videoita ja sitä kautta myös kuunnellaan musiikkia. Pelit olivat myös erityisessä suosiossa lapsilla, ja suosittuja sivustoja olivat mm. pelikone.fi, spele.nl ja aapeli.com. Nämä sivustot tarjoavat lukemattomat määrät erilaisia online-pelejä, ja pelien pelaaminen on ilmaista. Sosiaaliseen kanssakäymiseen erikoistuneita sivuja olivat habbo.fi, kavereita.net ja tyttöillä ainoastaan demi.fi. Muita sivustoja olivat harrastuksiin liittyvät sivustot ja myös Wikipedia on näköjään löytänyt nuoremman väen. Muutamat pojat vastasivat myös käyvänsä torrentteja sisältävillä sivuilla, esimerkiksi piratebay.org. Opetukseen liittyviä sivustoja tuli vastaan ainoastaan opit.fi. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että aika kapealla sektorilla lapset vielä liikkuvat ja käyvät lähinnä massasuosion saaneilla sivustoilla.

Miten vanhemmat valvovat?

Lapsen ääni 2009 -kyselyssä 45 % vastaajista oli sitä mieltä, että heidän vanhempansa eivät ole kiinnostuneita heidän Internetin käytöstään, mikä viittaa siihen, että heitä ei ole sen kummemmin opastettukaan sen käyttöön. Lapsen ääni 2008 -kyselyssä 11–12-vuotiaista lapsista kolme neljästä sanoi keskustelleensa Internetin käytöstä joskus. 13 % vastaajista sanoi, ettei ollut keskustellut koskaan.

Tässä tutkimuksessa 60 % lapsista sanoi, että vanhemmat eivät ole opastaneet Internetin käytössä koskaan. Tytöistä puolet koki, että heitä on opastettu, mutta pojista vain 25 %. Neljäsluokkalaisista noin puolet sanoi, että vanhemmat ovat opastaneet heitä. Tässä oli selvä laskusuunta mentäessä luokkia eteenpäin, mikä näkyy myös seuraavasta kuviosta (KUVIO 5). Samassa kuviossa on esitetty myös, kuinka paljon lapsia rajoitetaan Internetin käytössä. Tässä on samaa korrelaatiota opastuksen kanssa.

KUVIO 5. Osuus vanhemmista, jotka opastavat ja rajoittavat lastensa Internetin käyttöä. N = 93.

Aika monen lapsen Internetin käyttöä siis rajoitetaan, mutta mitä vanhempi lapsi on, sitä vähemmän. Yläkouluikäisillä rajoituksia ei varmaankaan paljon käytetä. Yläkouluikäisillä on myös monesti tietokone jo omassa huoneessaan, eivätkä vanhemmat sen käyttöä kummemmin rajoita. Rajoituksen tyypeistä selvästi eniten käytetty on se yksinkertaisin eli aika-rajoitukset. Poikia rajoitettiin tyttöjä vähemmän, nimittäin 75 % sanoi ettei heitä rajoiteta, tytöistä 50 %. Tuntuu aika oudolta, miksei poikia muka rajoitettaisi yhtä paljon kuin tyttöjä. Ajatellaanko poikien osaavan paremmin? Suojellaanko luonnollisesti tyttöjä enemmän? Rajoitukset -käsite ei kaikille varmaan ollut ihan selvä. Ehkä jotkut ajattelivat, että rajoittamisella tarkoitetaan sitä, mihin sivuille ei saa mennä, eikä niinkään aikarajoituksia. Kysymyksessä ei eritelty syitä. Tässä on muutamia vastauksia:

”Tunnin enintään saan käyttää” (poika, 12 v).

”Jos en sammuta konetta silloin kun pitää, en saa viikkorahaa” (poika, 12 v).

”Koneella saa olla korkeintaan tunnin kerrallaan ja sotapelit ja uhkapelit on kielletty” (poika, 12 v).

”Meillä on lapsilukko ja säännöt ja olemme koneella todella vähän (tyttö, 11 v).

”Jos toinen vaikka veljeni haluaa koneelle niin siitä ajasta kun hän sanoo 15 minuuttia niin lasketaan se 15 minuuttia ja sitten päästetään toinen koneelle” (tyttö, 11 v).

”En saa mennä k18 sivuille” (poika, 10 v).

”Jos olen liikaa netissä he kieltävät netin viikoksi ja vaativat luvan latauksiin”(poika, 10 v).

Opastamiseen liittyen kysyttiin, että jos on opastettu, niin millä lailla. Tässä on suoria lainauksia vastaajilta:

”Kun isi on ollut itse niin se on samalla opettanut minua” (tyttö, 11 v)

”He ovat auttaneet käyttämään esim. erilaisia kirjoitusohjelmia” (tyttö, 11 v)

”Kertoneet mitä siellä saa tehdä” (poika, 12 v)

”Mitkä sivut ovat turvallisia ja mitkä ei” (tyttö, 11 v)

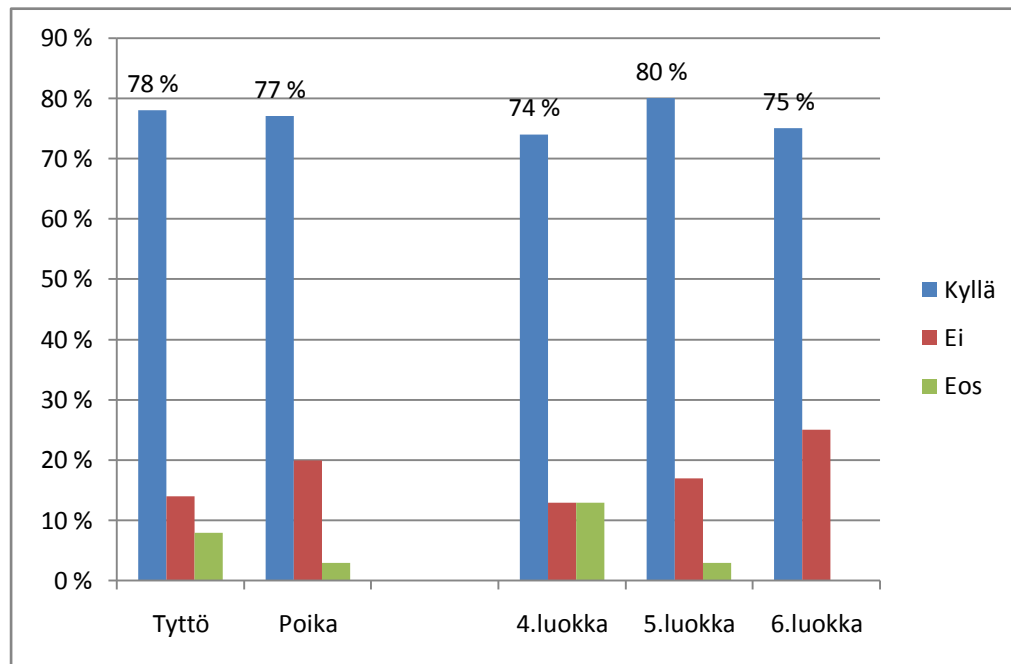
”Ei saa käyttää ohjelmia joita ei ymmärrä” (tyttö, 11 v)

”Näyttäneet miten joku ohjelmat toimii” (poika, 12 v)

”Kaikilla erilaisilla tavoilla” (tyttö, 12 v)

Ovatko vanhemmat tietoisia missä lapset liikkuvat Internetissä?

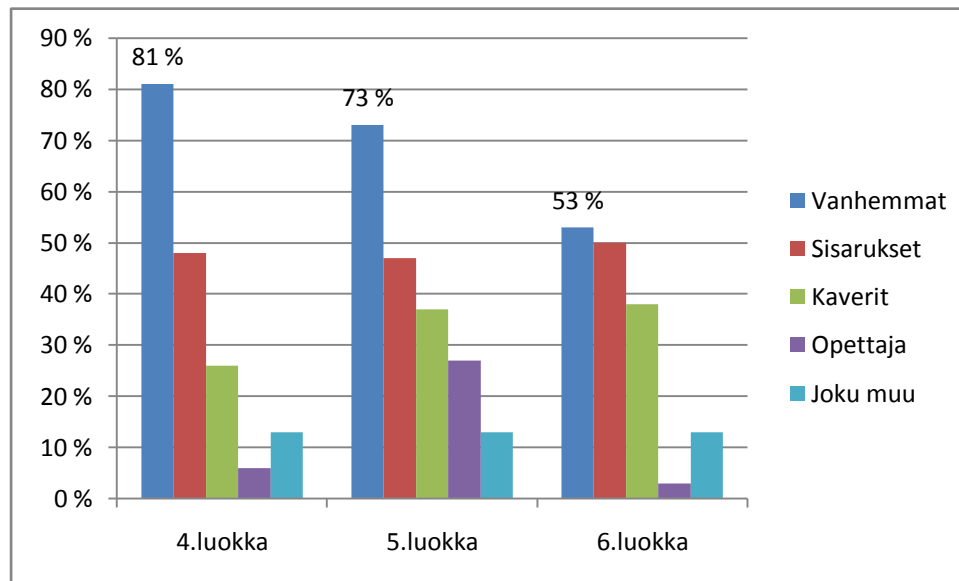
Kun kysyttiin, tietävätkö lapset, että vanhemmat tietävät, mitä he tekevät Internetissä, 77 % vastaajista sanoi, että he tietävät vanhempiensa seuraavan heidän surffailuaan (KUVIO 6). Mahdollisesti vanhemmat eivät ole välttämättä kertoneet, että he tarkkailevat lapsen Internetin käyttöä ja sitä, missä sivulla nämä liikkuvat. Tässä kysymyksessä ei ollut oikeastaan ollut paljoa eroja eri-ikäisten välillä, kuten aikaisemmissa kysymyksissä, joissa esimerkiksi vanhempia lapsia ei rajoitettu Internetin käytön osalta. Voidaan siis olettaa, että vaikka vanhemmat eivät rajoita tai opastakaan lapsia niin paljoa, niin he kuitenkin tietävät, mitä lapset tekevät Internetissä. Pientä nousua on kumminkin mentäessä luokkia ylöspäin. Tyttöjen ja poikien välillä ei ollut isompia eroja. Noin joka viides vastasi, että heitä ei tarkkaila kotona. Toki jos otanta olisi ollut tuhat lasta ja heistä kahtasataa ei valvottaisi, niin se herättäisi jo hieman kysymyksiä, mutta kuten aiemmin on jo mainittu, monilla vanhemmat ovat oletettavasti delegoineet vanhemmat sisarukset seurailemaan nuorempien touhuja ja opastamaan heitä, jos he itse eivät osaa, tai ovat jo opettaneet vanhempia sisaruksia ja luottavat heihin. Toki ideaalitalanteessa koko perhe yhdessä keskustelisi asioista ja pohtisi ”oikeaa tapaa” käyttää Internetiä.

KUVIO 6. Valvovatko vanhemmat lasten Internetin käyttöä, lasten mielestä. N = 93.

Keneltä apua ongelmiin?

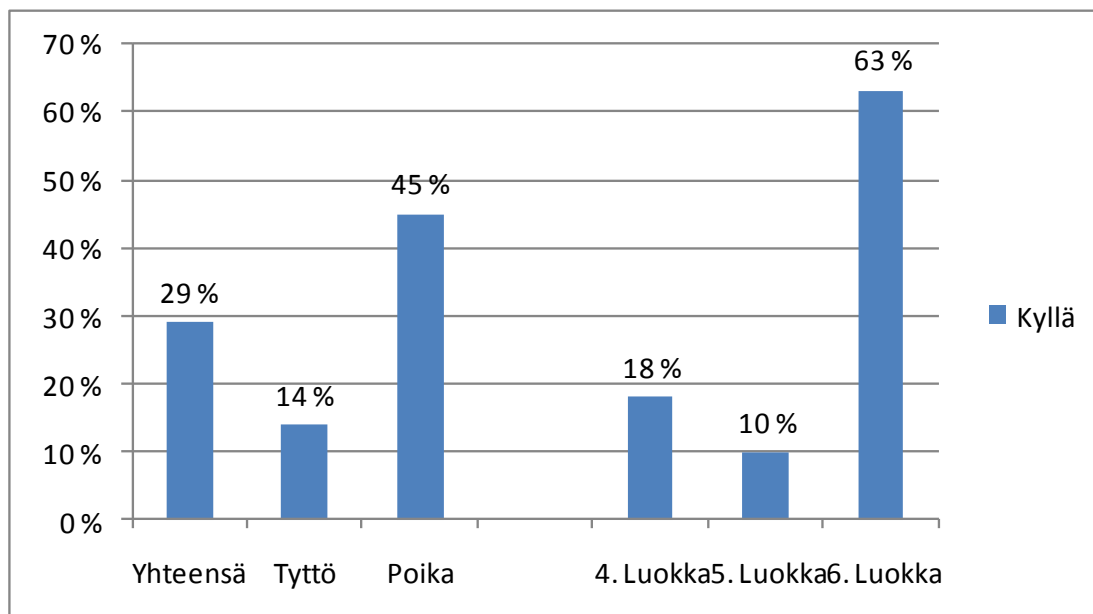
Tässä kyselyssä haluttiin selvittää, keneltä lapset pyytävät apua tietokoneongelmissa (KUVIO 7). Kysymyksessä ei määritelty ongelman laatua. Kiusaamista kysyttiin erikseen, joten voidaan olettaa, että ongelma tässä kysymyksessä ei liity siihen. Nuoremmat vastaajat pyysivät apua paljon vanhemmiltaan, mutta iän karttuessa aletaan enemmän luottaa kavereiden apuun. Sisarusten rooli pysyi joka ikäluokalla melkein samana. Heillä on suuri rooli lasten oppaina ongelmatilanteissa. Noin puolet mainitsi sisarukset vaikka voidaan olettaa, että kaikilla sisaruksia ei ole, eli osuus on käytännössä suurempi. Opettajien apuun lapset eivät sanoneet kääntyvänsä, vaikka viidesluokkalaiset tässä näyttivätkin luottavan opettajan apuun. Kyseessä on luultavasti pätevä osaaja tietotekniikan alalta, joka on saanut lapset avautumaan ongelmistaan. Jo teoriaosuudessa mainittu lasten kynnys pyytää apua opettajilta, näyttäytyy tässä samanlaisena, sillä vain muutama vastaaja on maininnut opettajan. Tietysti pitää muistaa, että alakouluissa ei ole käytössä erityisiä tietotekniikan opettajia. Joku muu -vaihtoehto voisi tässä tapauksessa olla joku lasten Internet-tuttu tai sukulainen. Tyttöjen ja poikien vastauksissa ei ollut paljoakaan eroja, pojilla oli hieman enemmän joku muu -vastauksia kuin tytöillä.

KUVIO 7. Keneltä vastaajat pyytävät apua tietokoneongelmissa? N = 93.

Internetistä lataaminen

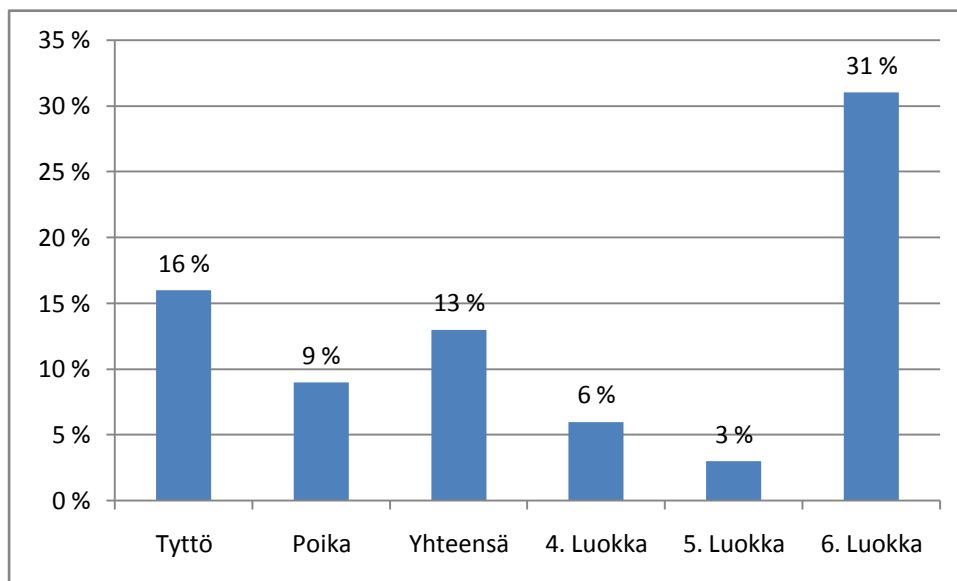
Vajaa kolmannes oppilaista ilmoitti lataavansa Internetistä pelejä, musiikkia tai vastaavaa viihdettä (KUVIO 8). Pojat latasivat huomattavasti enemmän kuin tytöt; tytöistä vain 14 % vastasi myöntävästi, pojista melkein joka toinen eli 45 %. Selvä hyppäys latauksissa oli, kun siirryttiin kuudennelle luokalle. Kuudesluokkalaisista yli joka toinen latasi Internetistä materiaalia. Voidaan olettaa, että kun kysyttiin lataavatko he pelejä ym., niin vastaajat luulivat tällä tarkoitettavan esimerkiksi kokonaisia albumeja tai elokuvia vertaisverkoista. Esimerkiksi Youtubesta videoiden latailua monet eivät käsittäneet ns. lataamiseksi ollenkaan. Näihin tuloksiin on siis syytä asennoitua pienellä varauksella.

KUVIO 8. Kuinka moni vastaajista lataa Internetistä materiaalia. Vastaukset eritelty luokittain ja sukupuolittain. N = 93.

Nettietiketti

Käsitteenä nettietiketti ei ollut kovinkaan tuttu vastaajille (KUVIO 9). Vain noin joka kymmenes vastasi, että ymmärtää, mitä tarkoitetaan nettietiketillä. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että vastaajat eivät ymmärrä, miten Internetissä tulee toimia, vaan käsitteenä tämä nettietiketti on jäänyt kovin monelle etäiseksi tai he eivät ole koskaan kuulleetkaan siitä. Tosin moni aikuinenkaan ei osaa tarkasti vastata, mitä kaikkea nettietiketti sisältää. Yleensä ajatellaan sen olevan pelkkä ns. Internetin käyttäytymiskoodisto. Sitähän se toki paljolti on, mutta siihen sisältyy myös huolehtiminen omasta (ja toisten) tietoturvasta, salasanojen oikeaoppisuus, virustorjuntaohjelmien asentaminen, lakien noudattaminen jne. Kuudesluokkalaisille käsite oli selvästi tutuin, sillä joka kolmas sanoi jo ymmärtävänsä termin merkityksen.

KUVIO 9. Osuus vastaajista, jotka ymmärsivät, mitä tarkoitetaan nettietiketillä. N = 93.

Matkapuhelimella Internetissä

Kun Lapsen ääni -kyselyssä vuodelta 2006 kysyttiin nuorilta (7–15-vuotiaat) kuinka monella on matkapuhelin, niin 97,9 % vastasivat omistavansa matkapuhelimen. Lähes joka toinen sanoi surffailevansa netissä sillä.

Tässä tutkimuksessa vain joka kymmenes (LIITE C) sanoi surffailevansa matkapuhelimella Internetissä. Siirryttäessä luokkia ylöspäin matkapuhelimen käyttö Internetissä lisääntyi vain minimaalisesti. Poikia, jotka surffasivat Internetissä matkapuhelimella, oli viisi ja vain yksi tyttö. Matkapuhelimia alakouluikäisillä lapsilla on jo varmasti enemmän, kuin joka kymmenennellä (ei tutkittu tässä kyselyssä), mutta vanhemmat eivät heitä Internetiin niillä vielä päästä, vaan niitä käytetään lähinnä yhteydenpitovälineenä perheen kesken ja lasten kavereiden kanssa. Matkapuhelimen käytön lisääntyminen kasvaa todennäköisesti siirryttäessä yläkoululle ja vanhemmat hankkivat yleensä silloin viimeistään lapselleen matkapuhelimen.

Kiusaaminen Internetissä

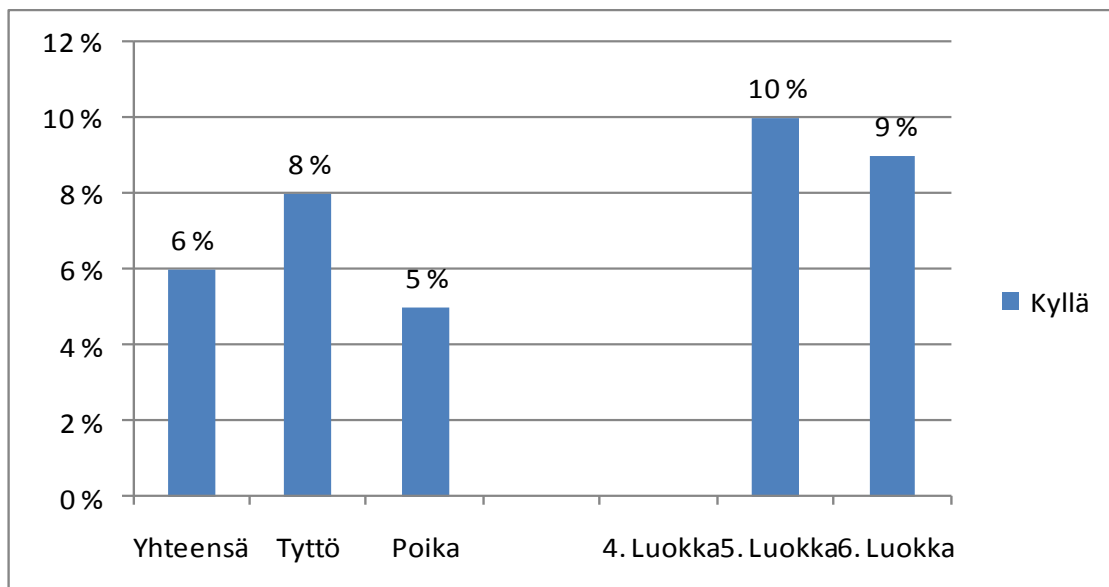
Lapsen ääni 2009 -kyselyssä kolme neljästä lapsesta oli kokenut kiusaamista. Neljä viidestä 7–12-vuotiaasta on kokenut kiusaamista ja joka kymmenes sanoi tämän olevan päivittäistä. Poikia on kiusattu hieman tyttöjä enemmän. Lähes joka kolmas näistä kiusaamista-pauksista oli tapahtunut Internetissä. Kiusaamisen yleisimpiä muotoja olivat nimittely, syrjintä ja perättömien huhujen levittäminen. Lähes jokaisessa tapauksessa kiusaaja oli kiusatun tuntema ikätoveri. Kiusaaminen on siis selvästi esillä Internetissä. Yleisimpiä paikkoja kiusaamiselle ovat olleet sosiaaliset yhteisöt. Kolme neljästä vastasi, että kiusaamiseen pitäisi puuttua sekä opettajien ja vanhempien. Kavereiden asiaan puuttumistakin toivottiin paljon. Helsingin alueella suoritetussa Internet lasten ja nuorten elämässä -tutkimuksessa 10–12-vuotiaista vastaajista joka kuudes oli kohdannut Internetissä kiusaamista (Tossavainen 2008).

Tässä tutkimuksessa Internetissä kiusattuja oli hyvin vähän verrattuna edellä mainittuihin tutkimuksiin, sillä vain kuusi oppilasta eli noin joka viidestoista oppilaista oli kohdannut Internetissä kiusaamista (KUVIO 10). Heistä puolet oli kertonut siitä eteenpäin vanhemmille tai moderaattoreille (henkilöille, jotka valvovat keskustelua). Neljäsluokkalaisista kukaan ei vastannut, että häntä on kiusattu. Kiusatuilta kysyttiin vielä jatkokysymys siitä, ilmoittivatko he kiusaamisesta kenellekään, useimmat eivät. Seuraavassa on kiusattujen suoria lainauksia:

”Minua on haukuttu ja en kerro vanhemmille” (tyttö, 12 v)

”Haukkumista on ollut ja olen kertonut” (tyttö, 12 v)

”On kiusattu ja ilmoitin siitä modeille” (poika, 12 v)

KUVIO 10. Osuus lapsista, jotka olivat kohdanneet kiusaamista Internetissä. N = 93.

Mikä huolestuttaa lapsia Internetissä?

Viimeisessä kysymyksessä lapset saivat vapaan sanan kertoa itse, mikä Internetissä huolestaa tai arveluttaa. Useimmat jättivät kohdan tyhjäksi tai vastasivat, että ei mikään. Seuraavassa on suoria lainauksia:

”Kun minä shättaan niin tiedän kyllä kenelle puhun mutta minua puistattaa kun joku yrittää ottaa minuun yhteyttä. (siis ventovieras) en kuitenkaan anna hänen puhua minulle” (tyttö, 10 v)

”Jos joku haluaa kysyä omia tietoja ja sanoo ei, niin se löytää ne jostain ja uhkailee. Tosi pelottavaa” (tyttö, 11 v)

”Vieraat ihmiset jotka tulevat kyselemään ja ovat täysi-ikäisiä” (tyttö, 11 v)

”Virukset. Pelottaa jos menetän kaikki tiedot” (poika 12 v)

”Jos joku virus iskee kun olen yksin kotona” (poika, 10 v)

Suurin huoli kohdistui ehdottomasti virusten pelkoon. Kaikki pojat, jotka vastasivat tähän, olivat eniten huolissaan viruksista ja siitä, miten ne voivat tuhota koneen tai omat tiedostot. Myös moni tyttö kirjoitti samanlaista. Tyttöjä huolestuttaneet asiat olivat lisäksi ventovie-
raat Internetissä. Lapsen ääni 2009 -tutkimuksessa myös tytöt valittivat Internetissä koh-
taamistaan tuntemattomista. Noin 15 % vastanneista 11–12-vuotiaista tytöistä koki van-
hemman ihmisen häirinnän ikäväksi. Käyrä on selvästi kasvava tyttöjen vanhentuessa, sillä
13–14-vuotiaista tätä häirintää oli kokenut jo 22 % ja 16–17-vuotiaista 26 %. Pojilla pro-
sentit olivat alle kymmenen.

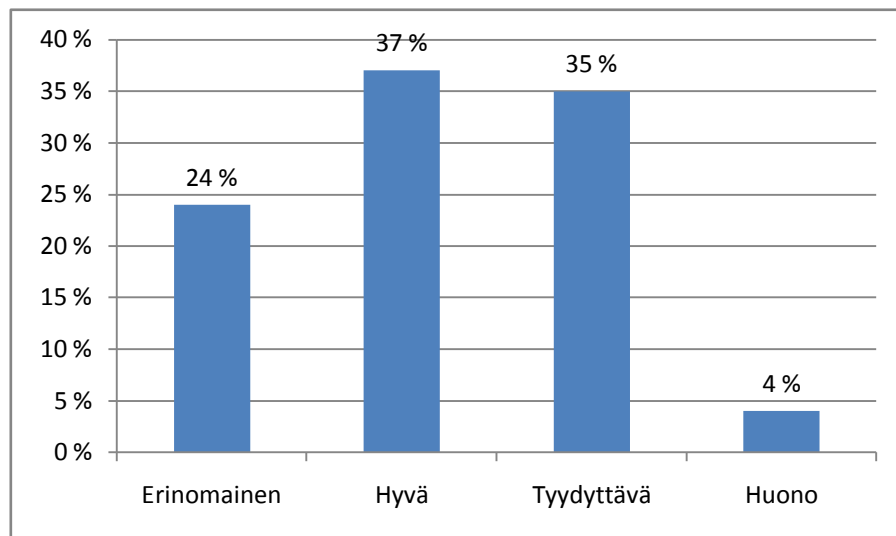
5.3 Vanhempien vastauksia

Vanhempien vastauksia analysoidaan samoin kuin lastenkin, eli ensin kysymyksen asettelu ja tämän jälkeen tarkastellaan aikaisempien tutkimusten tuloksia sekä vertaillaan tähän tutkimukseen. Selvyyden vuoksi kaikki kuviot ovat tästä tutkimuksesta ja muihin tutkimuksiin viitataan tekstissä. Tuloksiin voi vaikuttaa se, että muutamissa vastauksissa kävi ilmi, että vain toinen vanhempi oli vastannut kyselyyn, vaikka ei välttämättä ollut se osavampi osapuoli. Esimerkiksi, kun kysyttiin ohjaavatko vanhemmat lapsiaan pikaviestipalvelujen käytössä, joskus vastattiin ei, mutta sitten kirjoitettiin selvennykseksi, että isä ja vanhemmat veljet kyllä ovat neuvoneet. Eli ei voida aina olla varmoja, ovatko vastaajat vastanneet molempien vanhempien puolesta vai omalta osaltaan, mikä tietenkin voi haitata kokonaiskuvan saamista perheen tilanteesta. Tarkoituksena kyselyssä toki oli, että kysymyslomakkeen täyttäsivät molemmat vanhemmat yhdessä. Voidaan kuitenkin olettaa, että useimmissa tapauksissa näin on ollutkin. Pääasiallisena vertailukohteena käytetty tutkimus on EU:n tilaama ja Gallup organisaation kokoama *Towards a safer use of the Internet for children in the EU – a parents' perspective* (The Gallup organisation 2008, N = 12803, N = 501 Suomen osalta). Vertailut on tehty Suomen osalta ja ikäryhmässä 11–14-vuotiaat.

Vanhempien taidon arviointia

Suomalaiset vanhemmat ovat Euroopan aktiivisimpia Internetin käyttäjiä yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa. Kolme neljästä vanhemmasta on päivässä vähintään kerran Internetissä. Vanhemmat ovat siis erittäin aktiivisia käyttäjiä Suomessa. (The Gallup organisation 2008)

Tässä tutkimuksessa kyselyn alussa vanhempia on pyydetty arvioimaan omaa tietoteknistä osaamistaan (KUVIO 11). Melkein joka neljäs vastasi taitonsa vastaavan erinomaista. Eniten vastaajat arvioivat taitotasokseen hyvän, ja hieman harvemmat arvioivat olevansa tyydyttäviä tasoltaan. Vain muutama arvioi taitonsa huonoksi ja sanoi harvoin edes käynnistävänsä tietokonetta.

KUVIO 11. Vastaajien arvio omasta tietoteknisestä osaamisestaan. N = 68.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Toisessa kysymyksessä (LIITE C-2) selvitettiin, ovatko vanhemmat tutustuneet MLL:n sivuihin tai sen toimeksiannosta tehtyyn Lapset ja Internet -sivustoon. Vaikka vanhemmat ovatkin paljon Internetissä, niin se ei aina tarkoita, että he olisivat MLL:n toimintaan tutustuneet, tai saaneet siitä tietoa. Tätä sivustoa käytettiin esimerkkinä sen takia, että jos vanhemmat hakevat tietoa lasten ja nuorten Internetin käytöstä, he todennäköisesti päätyisivät näille sivuille. Noin joka viides vastasi tutustuneensa jompaankumpaan tai molempiin sivustoihin. Aika vähän on näihin sivustoihin tutustuttu, vaikka vanhemmat paljon Internetissä aikaa viettävät. Lieneekö kyse siitä, että ei osata hakea Internetistä apua, ei tarvita apua, kiinnostus puuttuu vai eikö MLL ole osannut tuoda itseään esiin tarpeeksi hyvin vanhempien keskuudessa.

Pysyvätkö vanhemmat tekniikan kehityksen mukana?

Kolmannessa kysymyksessä (LIITE C-2) vanhempia pyydettiin arvioimaan, pysyvätkö he tietotekniikan kehityksen mukana. Lähes 60 % vastasi pysyvänsä uusien medioiden mukana. Viime vuosina näitä on tullutkin erittäin paljon, mikä vaatii vanhemmilta aikaa ja ym-

märrystä. Vastaajat, jotka eivät sanoneet pysyvänsä tietotekniikan kehityksen mukana, kertoivat useimmiten syyksi ajan ja kiinnostuksen puutteen. Huomioitavaa tässä on, ettei tehdä vääriä johtopäätöksiä vastauksista eli ei voida olettaa, että ne, jotka eivät ole esimerkiksi kiinnostuneita tekniikan kehityksestä ja uusista medioista, jättäisivät lapsensa oman onnensa nojaan. Kuten on aiemmin todettu, vanhemmilta ei vaadita teknistä osaamista, jotta he voisivat valvoa ja neuvoa lapsiaan Internetissä. Seuraavassa on muutamia suoria lainauksia vanhemmilta:

”Ei kovin paljoa jaksa kiinnostaa”

”Meset ja muut facebookit yleistyvät liian nopeasti”

”Ei ehdi riittävästi paneutua”

”Käytän niin vähän ja vain laskujen maksamiseen”

”Ei kiinnosta opetella kaikkea uutta hömppää”

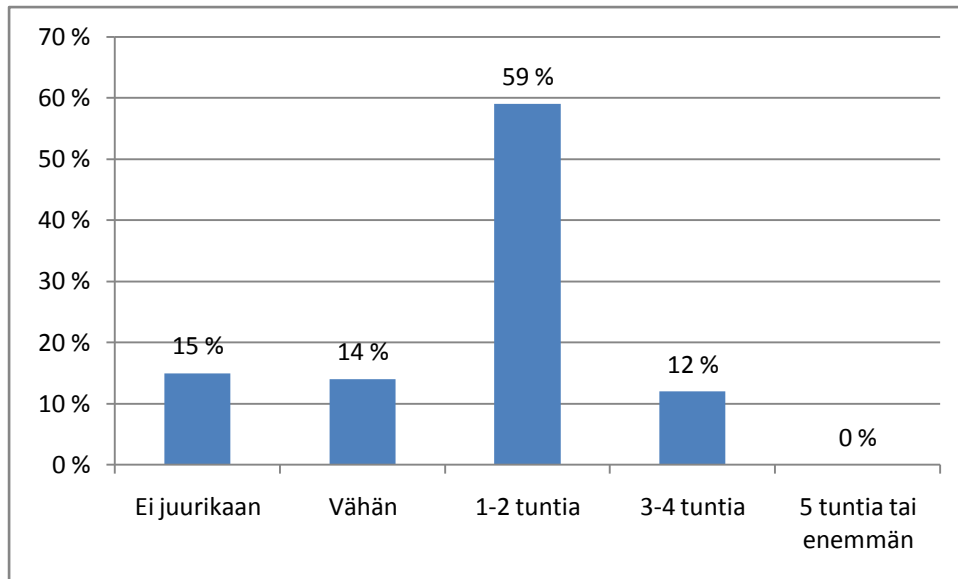
”Kaikkea on paljon ja kaikkea tulee koko ajan lisää”

Kuinka paljon lapsi viettää aikaansa Internetissä ja tietokoneella?

EU:n kyselyssä suomalaisista vanhemmista 94 % vastasi lastensa käyttävän Internetiä. Tosin siinä ei selvitetty, kuinka paljon he käyttivät siihen aikaa. Ikäryhmässä 11–14-vuotiaat lähes kaikki käyttivät Internetiä eli 98 %. Hieman nuoremmat (6–10-vuotiaat) lapset käyttivät hekin erittäin aktiivisesti Internetiä 86,5 %:n osuudella. (The Gallup organisation 2008)

Tässä tutkimuksessa suurin osa vanhemmista vastasi lastensa viettävän päivässä keskimäärin yhdestä kahteen tuntiin aikaa tietokoneella (KUVIO 12). Vain noin joka kymmenes vastasi kolmesta neljään tuntiin. Noin 30 % vastaajista sanoi lapsensa olevan koneella harvoin tai ei ollenkaan. Vastaukset ovat jonkin verran ristiriidassa lasten vastausten kanssa, joissa suurin osa väitti olevansa päivässä tietokoneella 1–2 tuntia. Ero todennäköisesti johtuu siitä, että lapset vastasivat olevansa niin ja niin kauan, silloin kun he pääsevät tietokoneelle, ja kuten monessa tapauksessa, ei läheskään joka päivä. Ehkä parempi tapa olisi ollut kysyä viikon aikana vietettyinä tuntimäärinä, mutta sillä tavallakin vastauksista tulee hie-man epämääräisiä. Ajankäyttöä selvitetessä on aina ongelma, miten toinen osapuoli käsit-

tää asian ja miten ihmiset tulkitsevat asioita. Eli tulokset ovat hieman epämääräisiä, mutta antavat kuitenkin selvää suuntaa, siitä paljonko käytetään aikaa Internetissä.

KUVIO 12. Kuinka paljon lapsi viettää aikaa tietokoneella, vapaa-ajalla? N = 68.

Viettävätkö vanhemmat lastensa kanssa aikaa Internetissä?

EU:n tutkimuksen mukaan suomalaisista vanhemmista noin joka kolmas ei ikinä ollut lapsensa kanssa Internetissä. 40 % vastasi olevansa joskus, n. 20 % vastasi olevansa usein ja vain alle 10 % aina. Eli noin 70 % vietti aikaa lastensa kanssa yhdessä, toki useimmat vain silloin tällöin. Noin 70 % myös keskusteli lapsensa kanssa siitä, mitä he netissä näkivät, kokivat, tai mitä yleensäkin tekevät siellä. Vain 5 % ei ikinä puhunut lastensa kanssa. Hieman yli puolet vanhemmista viettää lastensa kanssa aikaa myös netissä pelaten pelejä, hakemalla tietoa tai viettämällä aikaa jollain muulla tavalla. (The Gallup organisation 2008)

Tässä tutkimuksessa 60 % vastaajista sanoi viettävänsä yhdessä aikaa lastensa kanssa Internetissä (KUVIO 13), eli saatiin samankaltaisia tuloksia kuin EU:n tutkimuksessa. Muutamat myös mainitsivat, että he viettävät Internetissä aikaa lasten kanssa melko harvoin tai silloin tällöin. Seuraavassa on muutamia lainauksia:

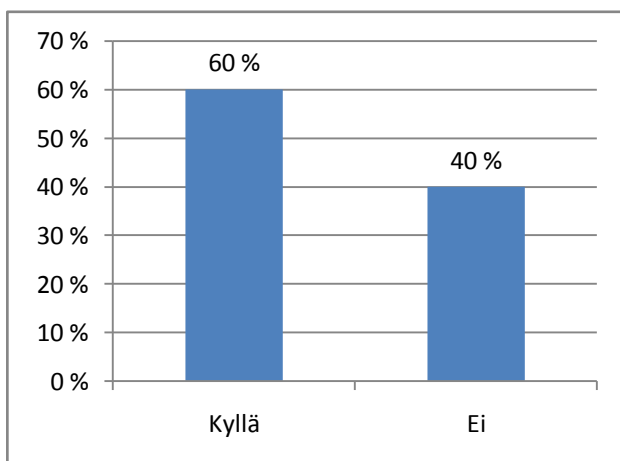
”Etsimme tietoa, katsomme uutisia ja lehtiä”

”Toisinaan pelataan, tai kuunnellaan musiikkia”

”Yleensä tietoa etsitään”

”Katson välillä, kun lapsi pelaa, mesettää, etsitään tietoa”

”Opettelemme yhdessä käyttöä, tutustumme uusiin asioihin”

KUVIO 13. Osuus vanhemmista, jotka viettävät aikaa lapsensa kanssa Internetissä? N = 68.

Vanhempia pyydettiin myös kertomaan heidän mielestään lastensa hyödyllisin ohjelma tai ajanviete Internetissä. Eniten vastauksiksi tuli yhteydenpito kavereihin ja sukulaisiin, tiedon hakeminen ja koulunkäyntiä hyödyttävä toiminta. Harmittavan monet olivat jättäneet kohdan tyhjäksi tai vastanneet vain ”pelit” sen kummemmin kertomatta, minkälaiset pelit. Seuraavassa on lainauksia:

”Messenger, kavereiden kanssa juttelu”

”Matematiikan harjoittelu, englannin kielen opettelu”

”En tiedä yhtään hyödyllistä”

Opastaminen ja rajoitukset

EU:n suorittamassa 11–14-vuotiaita lapsia koskevassa tutkimuksessa, suomalaisista vanhemmista noin joka kolmas sanoi joskus seuraavansa lastensa Internetin käyttöä, joka kolmas sanoi seuraavansa usein ja joka viides aina. Vain alle 10 % vastaajista sanoi, ettei ikänä seuraa. Lähes puolet myös käytti valvonta- tai suodatinohjelmia. Kun kysyttiin, miksei-

vät he käytä, 64 % vastasi luottavansa lapsiinsa ja vain 14 % sanoi syyksi ettei osaa käyttää näitä ohjelmia. Suomalaiset ovat ainakin EU:n tutkimuksen perusteella aktiivisia seuraamaan lastensa Internetin käyttöä. (The Gallup organisation 2008)

Tässä tutkimuksessa hieman yli 70 % vanhemmista vastasi opastavansa tai opastaneensa lapsilleen Internetin käyttöä (LIITE B-3). Ohjaaminen on hyvin paljon koostunut Internetin vaaroista kertomisesta ja erinäisistä neuvoista. Vanhemmat, jotka eivät olleet ohjanneet lapsiaan, sanoivat syyksi yleensä, että omat taidot eivät riitä tai että lapsi on oppinut jo itse tai jossain muualla, esimerkiksi koulussa.

Lasten Internetin käytön rajoittamista käytti vanhemmista lähes 70 %. Kaikki vastanneet eivät kokeneet rajoittamista tarpeelliseksi, koska heidän lapsensa käyttävät hyvin vähän tietokonetta tai ovat Internetissä. Rajoitustavoista ehdottomasti yleisin oli aikarajoitukset. Lähes jokainen vanhemmista vastasi rajoittavansa lasten netin käytön aikaa kysyttäessä rajoituksista. Muutamilla oli käytössä myös lapsilukot. Seuraavassa on muutamia vanhempien vastauksia:

”Tietokoneelle ei anneta mennä myöhään illalla ja käyttöaika ja ajankohta on rajoitettu!”

”Suodattimet, tunnukset käytössä”

”Käsken häntä lähtemään happihypellylle”

”Sivusta seuraamalla”

”Kaikkia väkivaltapelejä ei saa pelata”

Opastamiseen liittyviä käytännön seikkoja kysyttiin myös muutamilta aihealueilta (LIITE B-3, B-4 ja B-5). 84 % vastaajista sanoi varmistaneensa, että lapsi ei jaa mitään henkilökohtaisia asioitaan Internetissä. Lähes kaikki olivat kertoneen lapsilleen, ettei kaikki, mitä nämä näkevät tai kuulevat Internetissä ole totta. 43 % vanhemmista sanoi itse ohjeistaneensa lapsiaan Messengerin käytössä, ja osa vastasi myös, että eivät itse, mutta joku muu on ohjeistanut. 72 % vastaajista oli ohjeistanut lapsiaan ettei laittomia kopioita saa tehdä muiden töistä. 72 % vastaajista vastasi, että heidän lapsensa ymmärtää, mitä ovat haittaohjelmat, 16 %, että ei ymmärrä, ja 12 % ei osannut sanoa. 94 % vastaajista sanoi valvovansa, mitä pelejä lapset pelaavat konsoleilla. Lapsille suunnattuja hakukoneita sanoi käyttävänsä 6 % vastaajista. 90 % vastaajista oli sitä mieltä, että medioissa ei ole liioiteltu Internetin vaaroista.

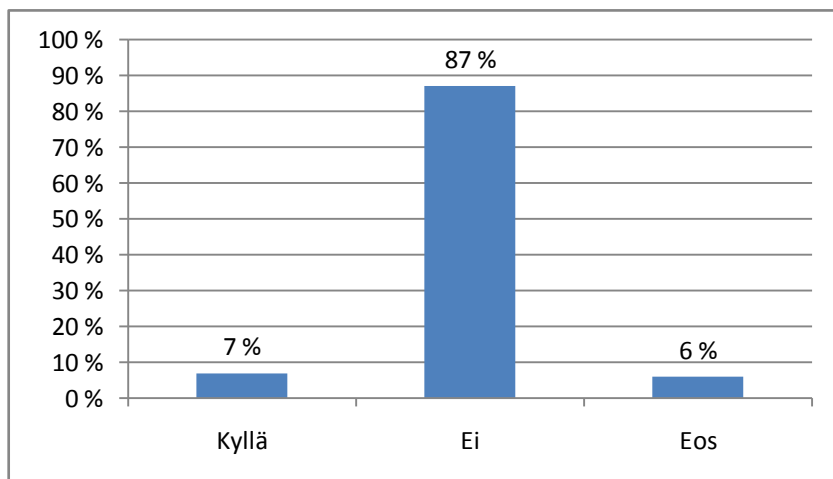
Mistä vanhemmat ovat huolissaan?

EU:n tutkimuksessa, 6–17-vuotiaiden Internetin käytön kolme eniten huolestuttavaa seikkaa, jotka vanhemmat mainitsivat, olivat sopimattoman materiaalin näkeminen, tutustuminen väärin henkilöihin ja eristäytyminen (The Gallup organisation 2008). Samankaltaisia huomioita tehtiin tässäkin tutkimuksessa. Tosin hieman enemmän vastaukset painottuivat siihen, että lapset viettävät aikaa liikaa tietokoneella ja Internetissä. Syynä voi hyvinkin olla, että tässä tutkimuksessa lapset ovat hieman nuorempia kuin EU:n tutkimuksessa ja ns. sosiaaliset vaarat tulevat enemmän mukaan, kun lapset siirtyvät yläkouluun.

Tässä tutkimuksessa joka neljäs vanhemmista oli tai on ollut huolissaan lastensa liiallisesta tietokoneen käytöstä (LIITE B-3). Monet halusivat, että lapset tekevät jotain muutakin kuin ovat tietokoneella päivät pitkät. Kävisivät ulkoilemassa ja tapaamassa kavereitaan, tai harrastamassa jotain. Muita huolenaiheita olivat Internetin ”koukkuun” jääminen ja sosiaalisen elämän siirtyminen enemmän tietokoneella hoidettavaksi. Kun vanhemmilta kysyttiin, mikä huolestuttaa eniten lasten Internetin käytössä, monet vanhemmat sanoivat olevansa huolissaan lastensa päätyemisestä aikuisille suunnatuille sivustoille. Monet myös olivat huolissaan, jos lapset tapaavat Internetissä tuntemattomia henkilöitä. Muita huolia olivat keskustelupalstat ja niiden sisältö. Yleisin huolenaihe oli kuitenkin ajanhaaskaus Internetin parissa.

Lasten kiusaus Internetissä

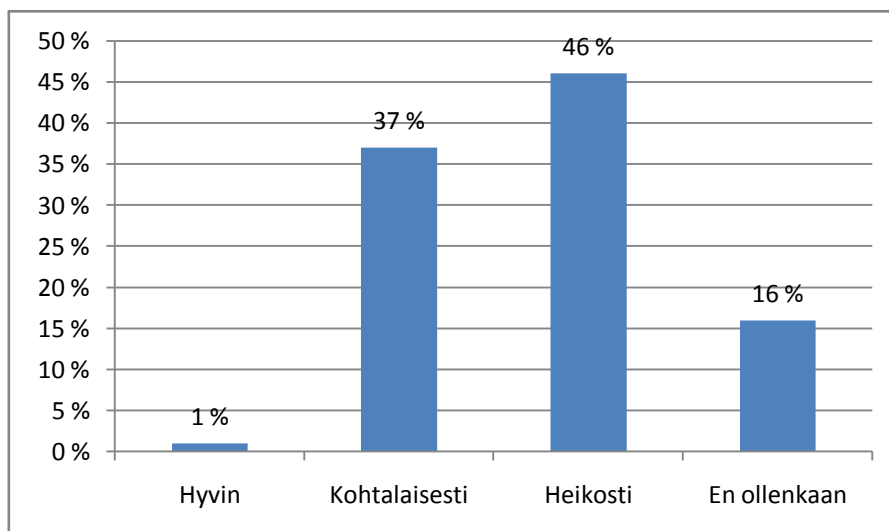
Vanhemmat eivät olleet havainneet lastensa joutuneen kiusaamisen kohteeksi Internetissä. Vain 7 % sanoi lapsensa joutuneen kiusaamisen uhriksi netissä (KUVIO 14). 6 % vastaajista ei tiennyt, onko lapsi joutunut kiusatuksi. Kiusaamistapoja olivat olleet lähinnä haukkuminen ja toisten kuvien levittäminen Internetissä ilman lupaa. 93 % vanhemmista vastasi, että lapsia ei ole kiusattu Internetissä, mikä heijastelee samanlaisia tuloksia kuin lasten vastauksissa.

KUVIO 14. Lapsien osuus, jotka olivat joutuneet Internetissä kiusatuksi vanhempien mukaan. N = 68.

Koulun Internetin käyttöopastus

Kun kysyttiin, miten hyvin vanhemmat ovat perillä koulun antamasta tietokoneen ja Internetin käytön opastuksesta, lähes puolet vastasi, että heikosti. Noin joka kuudes ilmoitti, ettei tiedä mitään koulun antamasta opastuksesta (KUVIO 15).

KUVIO 15. Kuinka hyvin vanhemmat tietävät koulun antamasta Internetin käytön opastuksesta. N = 68.

6 YHTEENVETO

Internet on erinomainen yhteydenpitoväline, ja lapset ovat selvästi omaksuneet sen käytön. He eivät kumminkaan vietä aikaa Internetissä vielä paljon, mikä johtuu lähinnä siitä, että vanhemmat rajoittavat Internetin käyttöä. Vanhemmilla on kokonaisuudessaan negatiivisempi käsitys Internetistä kuin lapsilla. Sen koetaan olevan liian viihteellinen ja lapsia koukuttava. Monet vanhemmat kokevat myös lasten ajankäytön Internetissä olevan turhaa, koska lapset vain katsovat videoita tai kuuntelevat musiikkia. Vanhemmat kuitenkin eivät ole vakavasti huolissaan Internetin haittavaikutuksista, vaan se koetaan vain yhdeksi median muodoksi, johon lapset kuluttavat aikaa. Toisaalta he taas kehuvat Internetin tuomia mahdollisuuksia kehittää lasten koulutaitoja ja sitä, että se on erinomainen yhteydenpitoväline.

Oppilaiden vastausten pohjalta tehtiin seuraavat tärkeimmät havainnot:

- Lähes kaikilla oppilailla oli Internet-yhteys kotonaan käytettävissä.
- Vain harva oppilaista oli matkapuhelimella Internetissä (alle joka kymmenes). Käyttömäärät kasvoivat hieman siirryttäessä luokkia ylöspäin.
- 10–13-vuotiaat eivät ole vielä Internetin suurkuluttajia. Pojat ja tytöt sanoivat käyttävänsä Internetiä yhtä paljon.
- Sosiaalisten palvelujen suosio kasvaa nuorten Internetin käytössä. Perinteiset viihdesuosikit (pelit, musiikki jne.) ovat saaneet rinnalleen uuden median.
- Pojat ovat pelien suurkuluttajia netissä, kun taas tytöt enemmän sosiaalisten palvelujen.
- Nuoremmat oppilaat olivat saaneet enemmän opastusta vanhemmiltaan Internetin käytössä kuin vanhemmat oppilaat.
- Nuorempia oppilaita rajoitettiin enemmän Internetin käytössä.
- Kolme neljästä oppilaasta sanoi vanhempien tietävän, mitä he tekevät netissä.
- Vanhemmilta kysyttiin useimmiten apua ongelmatilanteissa, mutta vanhemmat oppilaat kysyivät selvästi vähemmän kuin nuoremmat oppilaat. Sisarusten apu pysyi samana joka ikäluokassa.
- Pojat kertoivat lataavansa musiikkia ja pelejä Internetistä huomattavasti tyttöjä enemmän. Lataaminen kasvoi selvästi vanhemmilla ikäluokilla.

- Kiusattuja oppilaita oli erittäin vähän. Alle joka kymmenes oli kohdannut kiusaamista Internetissä. Kiusaamistapana useimmiten oli haukkuminen.
- Nettietiketti oli käsitteenä vain harvalle tuttu, kuudesluokkalaisista kuitenkin huomattavasti useammalle.

Vanhempien vastausten perusteella tehtiin seuraavat tärkeimmät havainnot:

- Vanhempien tietotekniset taidot ovat suurimmalla osalla vähintään kohtuullisella tasolla. Noin joka neljäs vastaaja arvioi taitonsa erinomaiseksi, ja vain muutama vastasi taitonsa olevan huonolla tasolla.
- Yli puolet vanhemmista uskoi pysyvänsä tietotekniikan kehityksen mukana. Ne, jotka eivät uskoneet, vastasivat yleensä syyksi ajan ja kiinnostuksen puutteen. Myös tekniikan nopea kehitys sai monet ymmälleen.
- Hieman yli puolet vanhemmista kertoi viettävänsä lastensa kanssa aikaa Internetissä, jotkut harvemmin jotkut useammin. Internetistä haettiin useimmiten tietoa yhdessä.
- Lasten Internetin käytön hyvinä puolina vanhemmat pitivät yhteydenpitoa tuttaviiin, sekä sitä, että Internetistä on hyötyä koulunkäynnissä.
- Suurin osa vanhemmista kertoi opastavansa lapsiaan Internetin käytössä sekä rajoittavansa Internetissä vietettyä aikaa. Opastaminen on yleensä peruskäytön opettamista sekä Internetin vaaroista kertomista. Rajoituskeinoista eniten käytettiin aikarajoituksia.
- Vanhemmat olivat eniten huolissaan lastensa ajan haaskaamisesta Internetin parissa, epäilyttävien Internet tuttuja kohtaamisesta sekä aikuisille suunnatun materiaalin näkemisestä.
- Vain muutammat vanhemmat sanoivat lastensa joutuneen kiusaamisen kohteeksi Internetissä.

LÄHTEET

Painettu kirja

Ermi, L & Heliö, S & Mäyrä, F. 2005. Mediakasvu ja pelaamisen hallinta. Teoksessa A. R. Lahikainen & P. Hietala & T. Inkinen & M. Kangassalo & R. Kivimäki & F. Mäyrä (toim.) *Lapset mediamaailmassa: näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan*, s. 129–144. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Haasio, A & Haasio, M. 2008. *Pulpetit virtuaalivirrassa*. Helsinki: BTJ Kustannus.

Hoikkala. 2001. Vanhemmuuden (kadonnut valta) ja auktoriteetti. Julkaisussa *Synteesi* 20. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kupiainen, R & Luostarinen, H & Noppari, E & Uusitalo, N. 2008. ”Mä oon nyt online” – Lasten mediaympäristö muutoksessa. Julkaisu. Tampereen Yliopisto. Tiedotusopin laitos.

Levine, J.R & Baroudi, C & Levine Young, M. 2000. *Internet keltanokille*. Jyväskylä: Gummerus.

Oksanen, A 2004. Leikin loppu: lasten hyvinvointi teknologiskaupallisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Hyvönen, P & Lehtonen, M & Rajala, R(toim.) *Lapset – Seminaarin artikkelijulkaisu*. Lapin Yliopisto.

Prensky, M. 2006. *Don't bother me mom—I'm learning*. St. Paul, Minnesota, USA: Paragon House.

Saarikoski, P. 2006. ”Bittinikkareista tulevaisuuden päätöksentekijöitä?” *Tietokonelukutaito ja koulun atk-opetuksen alku Suomessa 1980-luvulla*. Teoksessa H. Salmi, P. Paju, J.Parikka, P. Saarikoski, T. Sihvonen & J. Suominen (toim.) *K&H, Kulttuurihistoria*, Turun yliopisto, s. 80–108.

Sormunen, E & Poikela, E. 2008. *Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Sähköinen julkaisu

Citypress Oy 2009. Ii2 – infoa vanhemmille. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ii2.org/info/fi/vanhemmille.php>: Luettu 24.8.2009.

E-Learning Nordic 2006. Impact of ICT on education. Copenhagen: Ramboll Management. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.upload.pls.ramboll.dk/eng/Publications/EvaluationAndResearch/ELearningNordic2006_English.pdf: Luettu 8.7.2009.

Euroopan komissio 2007. Safer Internet for children – Summary report. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/qualitative_study_2007/summary_report_en.pdf: Luettu 20.8.2009.

Lapsen ääni -kysely 2009. Raportti. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.pelastakaalapset.fi/assets/files/fi/raportit/2009/LapsenAani_2009.Pdf: Luettu 5.7.2009.

Lapsen ääni -kysely 2008. Raportti. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.pelastakaalapset.fi/assets/files/fi/raportit/2008/LapsenAani_2008.Pdf: Luettu 5.7.2009.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2008. Lasten ja nuorten puhelimen ja netin vuosiraportti 2008. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.mll.fi/julkaisut/verkkojulkaisut/>: Luettu 6.6.2009.

Marsh J & Brooks G & Hughes J & Ritchie L & Roberts S & Wright K. 2005. Digital Beginnings: Young Children's use of Popular Culture, Media and new Technologies. Raportti. Literacy Research Centre, University of Sheffield. Pdf-dokumentti. Saatavissa: <http://www.digitalbeginnings.shef.ac.uk/DigitalBeginningsReport.pdf>: Luettu 6.6.2009.

Microsoft 2009a. Lapset ja Internet – Usein kysytyt kysymykset. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.microsoft.com/finland/protect/family/guidelines/faq.aspx>: Luettu 8.7.2009.

Microsoft 2009b. Suomalaisnuoret eivät kerro vanhemmilleen netin vaaratilanteista. Tiedote. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.microsoft.com/finland/pr/press/nettikiusaaminen_100209.aspx: Luettu 25.7.2009.

Netari 2009. Nuorisotyötä verkossa. Www-dokumentti. Saatavissa: <https://www.netari.fi/>: Luettu 20.7.2009.

Palolampi, J. 2007. Lapset ja Internet – Opas vanhemmille lasten Internetin käytöstä. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.lapsetjainternet.net/index.html>: Luettu 20.8.2009.

Prensky, M. 2008. Backup education. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.marcprensky.com/writing/Prensky-Backup_Education-EdTech-1-08.pdf: Luettu 1.7.2009.

Prensky, M. 2009. Marc Prensky's essential 21st Century Skills. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://www.marcprensky.com/writing/Prensky-Essential_21stCenturySkills.pdf: Luettu 5.7.2009.

The Gallup Organisation 2008. Towards safer use of internet – A parent's perspective. Analytical report. Pdf-dokumentti. Saatavissa: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/analyticalreport_2008.pdf: Luettu 8.7.2009.

Tietokone-lehti 2008. Vanhemmat pelkäävät netin vaaroja. Uutinen. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.tietokone.fi/uutta/uutinen.asp?news_id=33245: Luettu 25.7.2009.

Tossavainen, T. 2008. Internet lasten ja nuorten elämässä – selvitys pääkaupunkiseudun 10–18-vuotiaiden lasten ja nuorten elämästä Internetissä. Pdf-dokumentti. Saatavissa: <http://www.toinenelama.fi/raportti.pdf>: Luettu 24.8.2009.

LIITTEET**Vanhempien kyselylomake**

Arviointinne omasta tietoteknisestä osaamisestanne: (Erinomainen = Työskentelen päivittäin koneen kanssa, Huono = Olen joskus avannut tietokoneen)

Erinomainen Hyvä Tyydyttävä Huono

Oletteko tutustuneet seuraaviin sivustoihin?

www.lapsetjainetnet.net/

<http://www.mll.fi/> (Mannerheimin lastensuojeluliitto)

Kyllä

Ei

**Pysyttekö mielestänne nykypäivän tietotekniikan kehityksen mukana? (Uudet medi-
at, jne.)**

Kyllä

Ei

Jos vastasitte Ei, niin miksi ette?

Kuinka kauan lapsenne viettää aikaa tietokoneella päivässä (vapaa-ajalla)?

Ei juurikaan

1-2 tuntia

3-4 tuntia

5 tuntia tai enemmän

Ohjaatteko/opastatteko lapsianne Internetin/tietokoneen käytössä?

Kyllä

Ei

Jos vastasitte Ei, niin miksi ette?

Jos vastasitte kyllä, niin miten?

Rajoitatteko lastenne Internetin käyttöä? (esim. sisällön suodattimet, rajoitettu aika netissä)

Kyllä Ei

Jos vastasitte kyllä, niin miten?

Oletteko lapsenne kanssa yhdessä Internetissä?

Kyllä Ei

Jos vastasit kyllä, niin mitä teette? (esim. pelaatte pelejä, etsitte tietoa)

Mainitse mielestäsi muutama hyödyllisin ohjelma/ajanviete, mitä lapsesi tekee koneella/Internetissä.

Onko mielestänne Mediassa liioiteltu Internetin vaaroista? (esim. tietoturva, sosiaaliset vaarat)

Kyllä Ei

Oletko huolestunut/ollut huolissasi lapsesi liiallisesta tietokoneen käytöstä?

Kyllä Ei

Oletko varmistanut, että lapsesi ei jaa mitään henkilökohtaisia tietoja itsestään Internetissä?

Kyllä Ei

Oletko selittänyt lapsillesi, että laittomien kopioiden tekeminen muiden töistä, kuten musiikista, peleistä ja muista ohjelmista, vastaa tavaran varastamista kaupasta?

Kyllä Ei

Oletko opettanut lapsillesi, että kaikki, mitä he lukevat tai näkevät Internetissä ei ole totta?

Kyllä Ei

Oletko ohjeistanut lapsiasi pikaviestiohjelmien käytöstä? (esim. messenger)

Kyllä Ei

Ymmärtävätkö lapsesi, mitä ovat haittaohjelmat? (virukset jne.)

Kyllä Ei

Valvotko lapsiasi minkälaisia pelejä he pelaavat konsoleilla? (Esim Xbox, PS3)

Kyllä Ei Ei ole konsolia

Käytättekö lapsille suunnattuja hakukoneita? (esim. Disneyn Dig)

Kyllä Ei

Mikä teitä huolestuttaa eniten, kun lapsenne ovat Internetissä?

Onko lastanne kiusattu Internetissä?

Kyllä Ei

Jos vastasitte kyllä, niin miten?

Miten hyvin tiedätte koulun antamasta tietokoneen ja Internetin käyttöopastuksesta?

Hyvin kohtalaisesti heikosti en ollenkaan

Vapaa sana

KIITOKSIA VASTAUKSISTA!

Oppilaiden kyselylomake

TYTTÖ ☐ VAI ☐ POIKA

IKÄ _____ LUOKKA _____

KOULU _____

Onko kotonasi tietokone, jossa on Internet yhteys?

Kyllä _____ Ei _____

Kuinka monta tuntia yleensä käytät tietokonetta päivässä vapaa-ajalla?

En ollenkaan _____ 1-2 _____ 3-4 _____ 5 tai enemmän _____

Onko Internetin/tietokoneiden käyttö mielestäsi vaikeata?

Kyllä _____ Ei _____

Jos vastasit kyllä niin mikä?

Mitkä asiat kiinnostavat Internetissä? Voit valita useita vaihtoehtoja.

Pelit _____ Mese, Irc _____ Videot (esim. Youtubesta) _____

Musiikki _____ Uutiset _____ Tiedonhaku _____

Harrastukset _____ Joku muu, mikä? _____

Ovatko vanhempasi opastaneet sinua Internetin käytössä?

Kyllä _____ Ei _____

Jos vastasit kyllä, niin miten?

Rajoittavatko Vanhempasi sinun Internetin käyttöä?

Kyllä

Ei

Jos vastasit kyllä, niin miten?

Keneltä pyydät apua tietokoneongelmissa? Voit valita useita vaihtoehtoja.

Vanhemmat

Sisarukset

Kaverit

Opettaja

Joku muu

Tietävätkö vanhempasi, mitä teet ja millä sivustoilla käyt Internetissä?

Kyllä

Ei

Latailetko Internetistä pelejä, musiikkia tai vastaavaa?

Kyllä

Ei

Jos vastasit kyllä, niin tiedätkö onko lataamasi materiaali laillista?

Kyllä

Ei

Jos lataat esim. musiikkia, niin mistä, ja miten lataat?

Tiedätkö mitä/mikä on nettietiketti?

Kyllä

Ei

**Onko sinua kiusattu Internetissä? Esimerkiksi keskustelupalstoilla, tai jossain muual-
la.**

Kyllä

Ei

Jos vastasit kyllä, niin miten ja ilmoititko asiasta kenellekään esim. vanhemmille?

Mitä sinulle tulee mieleen sanasta tietoturva, liittyen tietokoneisiin?

Millä sivuilla käyt yleensä Internetissä?

Surffailenko kännykän avulla Internetissä?

Kyllä

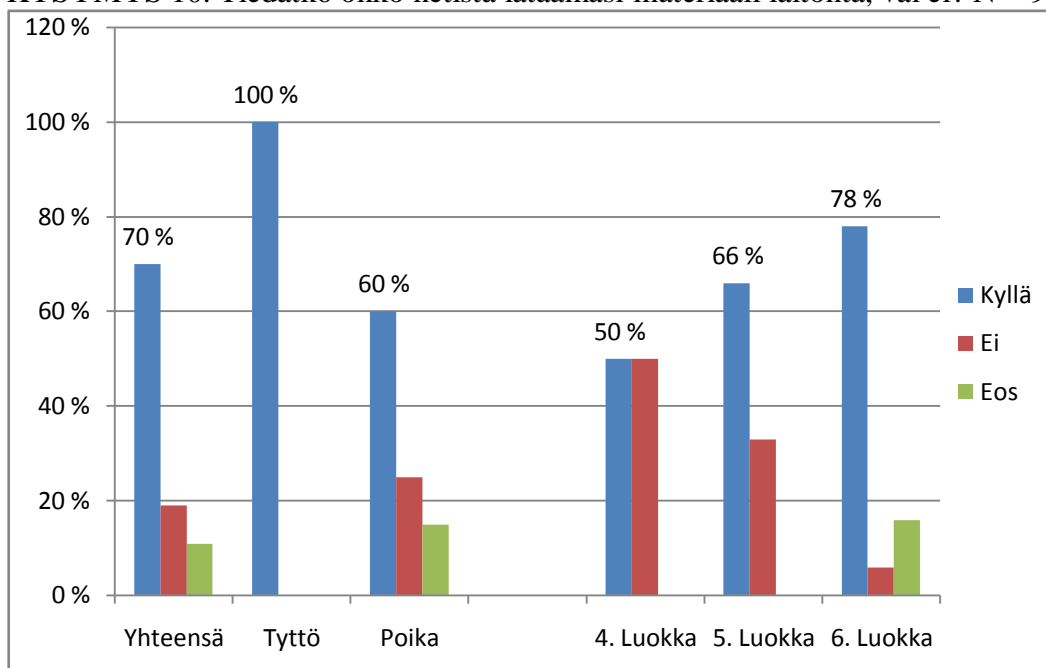
Ei

Mistä sinä olet huolissasi, kun käytät Internetiä? Arveluttaako jokin asia? Kerro tähän vapaasti vielä, jos tulee jotain mieleen.

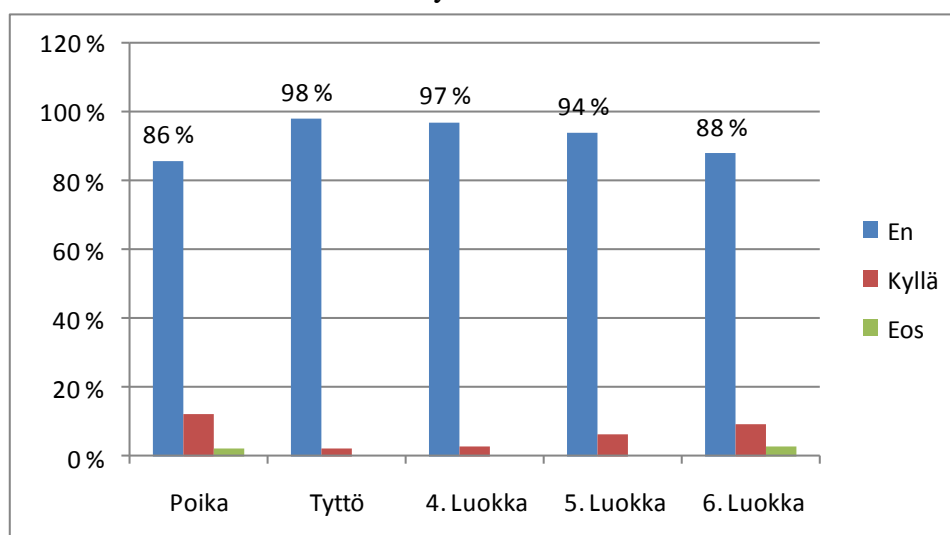
Kuviot

Kuviot, jotka eivät ole tekstissä. Lasten kyselylomake.

KYSYMYS 10. Tiedätkö onko netistä lataamasi materiaali laitonta, vai ei? N = 93.

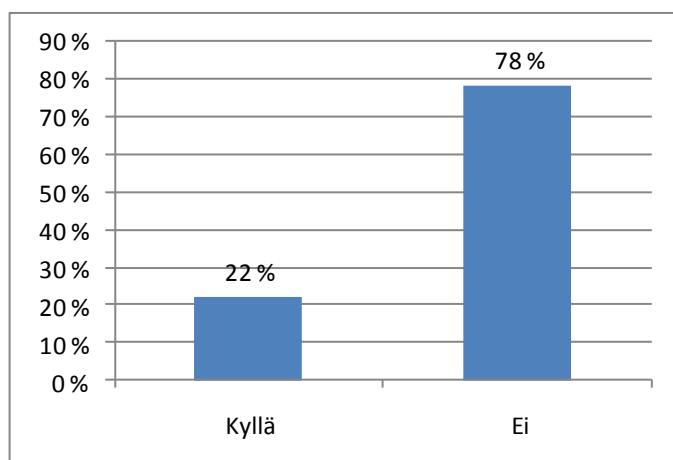

KYSYMYS 13. Surffailenko kännykällä netissä? N = 93.

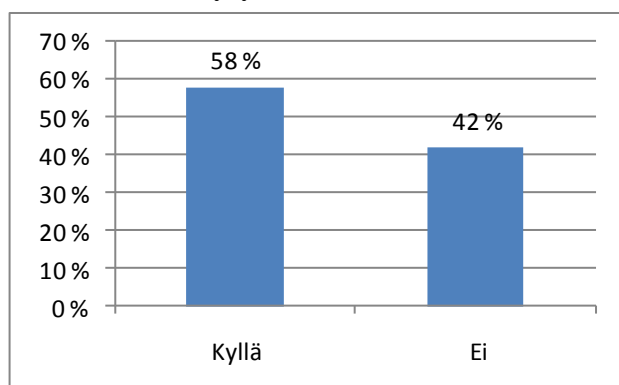

Kuviot, jotka eivät ole tekstissä. Vanhempien kyselylomake.

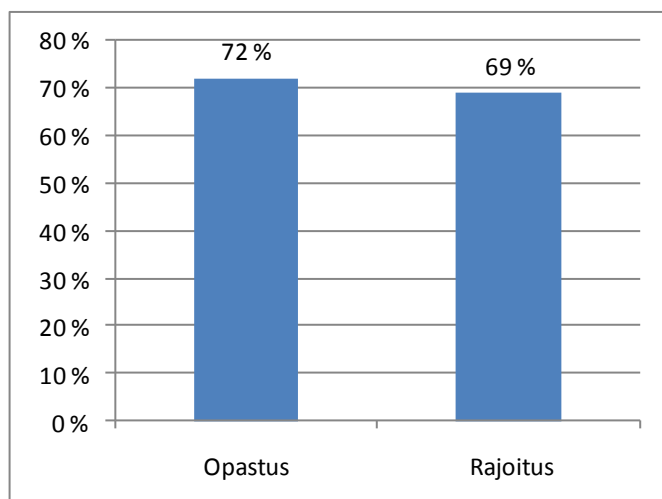
KYSYMYS 2. Oletteko tutustuneet seuraaviin sivuihin? MLL ja Lapset ja Internet. N = 68.

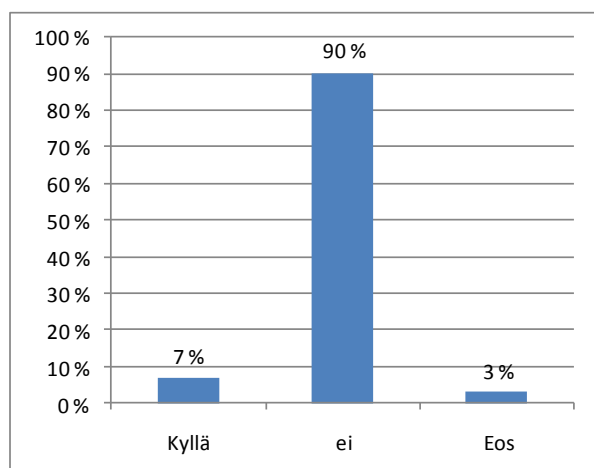
KYSYMYS 3. Pysyttekö mielestänne mukana tietotekniikan kehityksessä? N = 68.

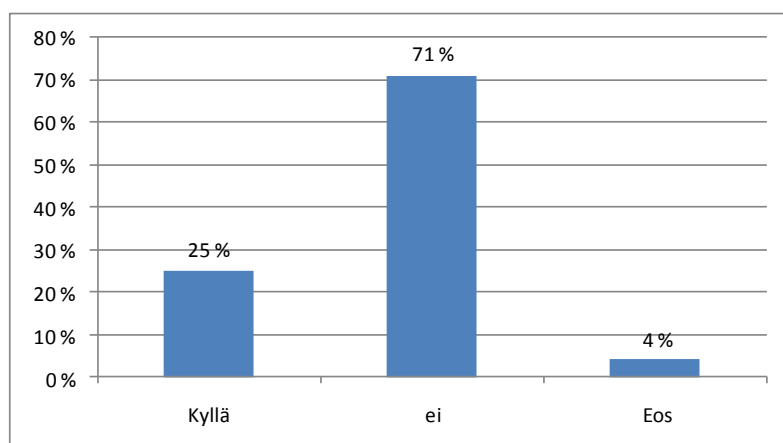
KYSYMYS 5 ja 6. Opastatteko Lapsianne Internetin käytössä? Rajoitatteko lapsianne Internetin käytössä? Kyllä vastaukset. N = 68.

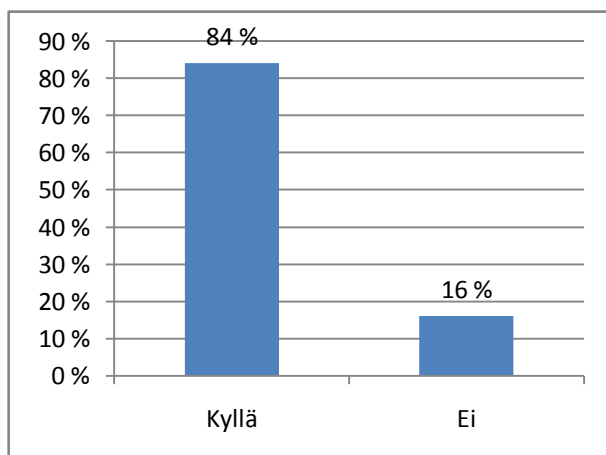
KYSYMYS 8. Onko mielestänne mediassa liioiteltu Internetin vaaroista? N = 68.

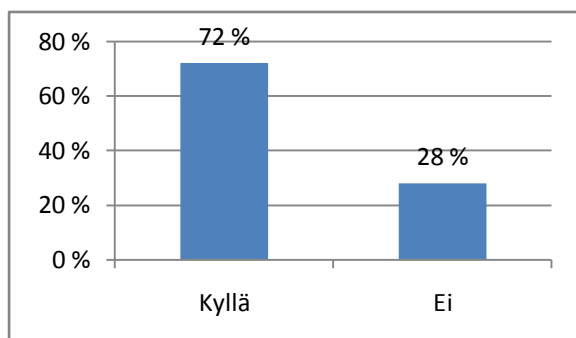
KYSYMYS 9. Oletteko huolissanne/ollut huolissasi lapsenne liiallisesta netin käytöstä? N = 68.

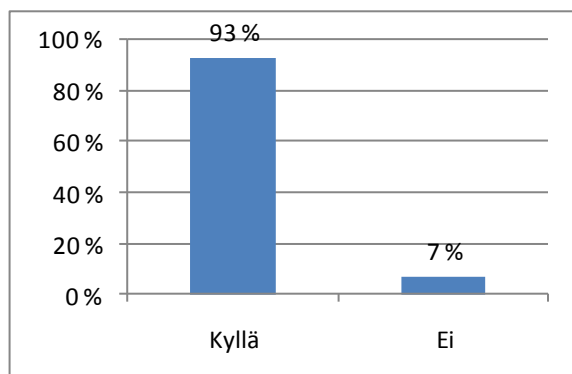
KYSYMYS 10. Oletko varmistanut, että lapsesi ei jaa mitään henkilökohtaisia tietojaan Internetissä? N = 68.

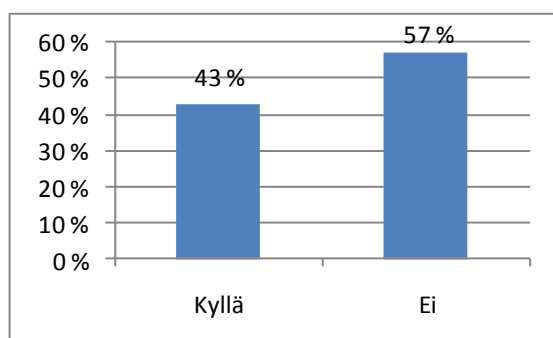
KYSYMYS 11. Oletko selittänyt lapsille, että muiden töistä ei saa tehdä laitonta kopiota?
N = 68.

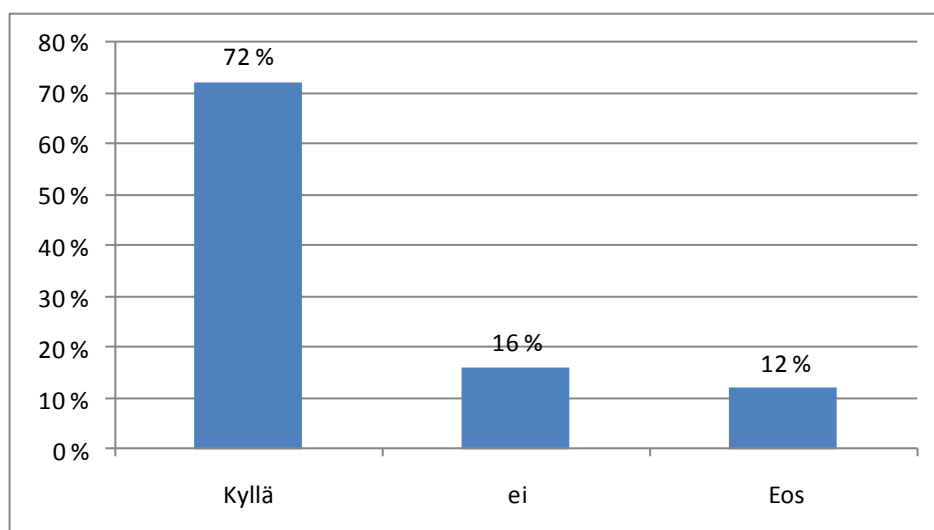
KYSYMYS 12. Oletko selittänyt lapsillesi, että kaikki mitä he kuulevat tai näkevät netissä ei ole totta? N = 68.

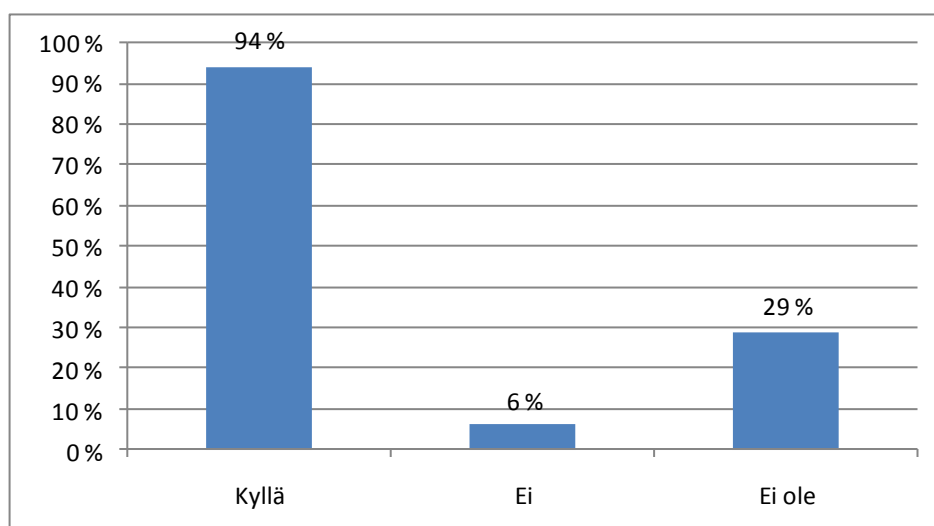
KYSYMYS 13. Oletko opastanut lapsiasi pikaviestiohjelmien käytössä? esim. messenger.
N = 68.

KYSYMYS 14. Ymmärtävätkö lapsesi mitä ovat haittaohjelmat? Esim. virukset. N = 68.

KYSYMYS 15. Valvotko lapsiasi minkälaisia pelejä he pelaavat konsoleilla? N = 68.

KYSYMYS 16. Käyttättekö lapsille suunnattuja hakukoneita? N = 68.

